

ภาคผนวก 1

สรุปการสัมภาษณ์นักวิชาการและกลุ่มเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากความตกลงทีพีพี

วันที่ 8 มิถุนายน 2557 เวลา 7.00 – 12.00 น.

ณ ต.ลานตากฟ้า อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นสัมภาษณ์

(1) ภายใต้นโยบายการค้าเสรีและการทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ ท่านคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นหรือน้อยลงอย่างไร

นโยบายการค้าเสรี ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมองว่าการนำเรื่องการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงข้ออ้าง เนื่องจากการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นรัฐบาลสามารถดำเนินการภายในประเทศได้โดยไม่มีความจำเป็นต้องรอให้เงื่อนไขของความตกลงการค้าเสรีมาบังคับให้ต้องดำเนินการ

(2) ท่านรู้จักความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) หรือไม่

ไม่แน่ใจเพราะไม่ทราบว่าเป็นการตกลงการค้าเสรีเรื่องใดบ้าง

(3) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจในประเทศไทยหรือไม่

การเปิดเสรีการค้าการเกษตรจะมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจภาคเกษตร เนื่องจากระบบการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน เกษตรกรรายย่อยจะหายไปเพราะไม่สามารถแข่งขันกับระบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่จะเข้ามา ทั้งนี้เกษตรกรรายใหญ่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เกิดระบบอุตสาหกรรมรายใหญ่ที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งออก นอกจากนี้ ส่งผลเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรต่างๆ เกิดปัญหาการกระจายและการเข้าถึงทรัพยากร เช่น การใช้น้ำ การกว้านซื้อที่ดิน การจัดสรรสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร กลายเป็นอุตสาหกรรมเกษตรชัดเจน

นอกจากนี้การเปิดเสรีการค้าถือเป็นการให้โอกาสต่างชาติเข้ามาลงทุนทำให้ต้นทุนต่ำลง อาจได้ประโยชน์ในเชิงภาพรวมระดับประเทศ ในขณะที่ระดับท้องถิ่นชุมชนไม่ได้รับประโยชน์ที่เป็นธรรม แต่อย่างไรก็ดีผลประโยชน์ส่วนใหญ่ไปตกอยู่ที่ต่างชาติ คนไทยได้เฉพาะค่าแรงราคาถูก สำหรับกรณีการเปิดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน อาจทำให้เปลี่ยนการผูกขาดอุตสาหกรรมเกษตรจากกลุ่มบริษัทซีพีมาเป็นบริษัทต่างชาติแทน หรือเกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างบริษัทใหญ่ด้วยกัน แต่ในระดับรายย่อยไม่ได้รับผลประโยชน์

แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกษตรกรรายย่อยสามารถแข่งขันและลดต้นทุนการผลิตและขายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ คิดว่ารัฐบาลควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพ และประสิทธิภาพมากกว่าเรื่องปริมาณ โดยส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยปรับตัวหันไปผลิตสินค้าเกษตรที่เน้นเรื่องความพิเศษ ความเฉพาะของพันธุ์พืช และส่งเสริมเพื่อลดการใช้สารเคมีทำการเกษตรให้มากขึ้น เช่น การปลูกข้าวอินทรีย์ ข้าวพันธุ์ดั้งเดิม นอกจากนี้ ควรสร้างตลาดรองรับภายในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพ และให้ความสำคัญ

และชี้ให้เห็นความจำเป็นของเกษตรกรรายย่อย โดยควรให้การสนับสนุนให้เกิดกลุ่มเกษตรกรขนาดย่อมที่ปลูกข้าวที่มีคุณภาพ มีความเป็นเอกลักษณ์ สร้างตลาดเพื่อรองรับการซื้อขายในระดับท้องถิ่น เพื่อให้มีความมั่นคง พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ คิดว่าระบบการแข่งขันแบบเสรีจะมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีพลังการต่อรองจากระดับล่างให้ได้ ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีพลังการต่อรอง

กรณีที่กระทรวงเกษตรมีการจัดตั้งกองทุน FTA เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการค้าเสรี หากจะสนับสนุนให้เกษตรกรที่ไม่สามารถแข่งขันได้ มีการปรับเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น คิดว่าทำได้ยาก เพราะกองทุนต้องมีเงินจำนวนมาก และรัฐบาลจะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เคยทำมาดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ

(4) ท่านคิดการกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในการเจรจาการค้าทั้งในเวทีพหุภาคี เช่น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization) และทวิภาคีและภูมิภาคนิยม เช่น ความตกลง TPP จะมีผลในด้านบวกหรือลบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย

หากมองในแง่บวก คือ ทำให้ลดปัญหาการใช้สารเคมี เพื่อเป็นไปตามเงื่อนไขการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่ในแง่ลบจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ที่ปรับตัวไม่ทัน เกิดการขยายเกษตรเชิงเดี่ยวมากขึ้น พื้นที่ความหลากหลายจะหายไป

รัฐบาลไม่ควรนำปัจจัยภายนอกมาเป็นเงื่อนไขเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ ควรดำเนินการเองโดยใช้มาตรการภายในประเทศ เช่น การสนับสนุนเรื่องเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มที่ทำเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันก็มีการดำเนินการลดการใช้สารเคมี ไม่เผาหญ้าและวัชพืชอยู่แล้ว

(5) ท่านคิดว่าอะไรคือความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย หากประเทศไทยเปิดให้มีการค้าเสรี โดยเฉพาะเมื่อความตกลง AEC และ TPP มีผลบังคับ

ควรจะเจรจาปกป้องสินค้าบางอย่างที่ไทยผลิตได้มากอยู่แล้ว เพื่อไม่ให้ผู้นำเข้ามาแข่งขัน นอกจากนี้ กรณีเรื่องข้าว ปัจจุบัน ไทยแข่งขันข้าวคุณภาพต่ำ ซึ่งมองว่าไม่สามารถแข่งขันสู้เวียดนามได้ ดังนั้น ไทยควรปรับเปลี่ยนให้รัฐสนับสนุน การแข่งขันในเรื่องคุณภาพ การสนับสนุนการปลูกข้าวที่มีลักษณะเฉพาะมากขึ้น เช่น ปลูกข้าวอินทรีย์ ข้าวพื้นเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ไม่ควรอุดหนุนในเรื่องราคา แต่ควรใช้มาตรการหนุนเสริมหรือสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าวแบบอินทรีย์กันมากขึ้น การให้สนับสนุนเรื่องการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่ผลิตเองในประเทศ ตลอดจนการสนับสนุนการบริโภคสินค้าพื้นเมืองให้มากขึ้น

สำหรับกลไกแทรกแซงราคา คิดว่ายังมีความจำเป็น แต่ควรเป็นมาตรการที่ยั่งยืน เช่น การกำหนดมาตรฐานราคาเครื่องจักรกลการเกษตร ราคาสารเคมี เพื่อให้มีต้นทุนที่ต่ำลง

(6) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ หากประเทศไทยจะลดหย่อนมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกรมองว่าเป็นอุปสรรคทางการค้า และเพื่อดึงดูดการลงทุนโดยตรงและทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในประเทศไทย

ปัจจุบันไทยยังไม่มีมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มองว่าเป็นอุปสรรคทางการค้า ดังนั้น คิดว่าไม่ควรลดหย่อน เพราะมาตรฐานที่มีอยู่เป็นในระดับต่ำอยู่แล้ว

(7) ท่านคิดว่าประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศจะถูกกระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ รัฐควรจะมีมาตรการกระจายผลประโยชน์ไปยังทุกส่วนในสังคมอย่างไร และจะเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างไร

ขั้นตอนการเจรจาควรเปิดกว้าง มีความโปร่งใส เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ต่อบรรณในขั้นตอนกระบวนการเจรจา

(8) ท่านคิดว่านโยบายการค้าเสรีของประเทศไทยควรมีความโปร่งใสมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

ควรทำให้มีความโปร่งใสและให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมมากขึ้น ในปัจจุบันกระบวนการดังกล่าวยังไม่โปร่งใส กลุ่มเกษตรกรยังไม่มีพลังในการต่อรอง

(9) ท่านคิดว่าพันธกรณีการค้าเสรีใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ที่ไทยควรทำเป็นข้อเสนอข้อเรียกร้องในการเจรจาความตกลง TPP

เรื่องเกษตรอินทรีย์ การส่งเสริมเทคโนโลยีทางชีวภาพ และการส่งเสริมมาตรการการลดการใช้สารเคมี การลดการเผาซึ่งข้าว

2. ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายสุรย์ พรหมสูงวงศ์ อาชีพ เกษตรกร (ทำนาข้าว)

ประเด็นสัมภาษณ์

(1) ท่านคิดว่าปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรคืออะไร

เรื่องต้นทุนของการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืชในนาข้าว ซึ่งพบว่าการระบาดเพิ่มขึ้นและมีความต้านทานต่อยา ทำให้ต้องใช้ยากำจัดศัตรูพืชและวัชพืชที่มีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนสูงขึ้น

(2) ท่านมีปัญหากับราคาวัตถุดิบการผลิตหรือไม่ เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ

มีปัญหาโดยราคาวัตถุดิบ เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ และยา สัมพันธ์กับราคาข้าว เช่น ถ้าข้าวมีราคาสูงขึ้น ราคาวัตถุดิบ ก็จะปรับตัวสูงขึ้นตาม มีข้อสังเกตว่าราคาของวัตถุดิบที่ปรับสูงขึ้น ตั้งแต่มีโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาล โดยเฉพาะค่าเช่าพื้นที่ทำนาปรับสูงขึ้นมาเป็นเท่าตัว (เช่น จากหน้าละ 1,000 บาท เป็น 2,000 บาท)

(3) หากมีการผูกขาดการผลิตและจำหน่าย ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรของท่านหรือไม่

ต้องพิจารณาจากราคา ถ้าราคาไม่สูงก็คิดว่าไม่ได้รับผลกระทบ ปัจจุบันซื้อปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชตามร้านค้าใกล้บ้าน ไม่ได้เข้าโครงการของ ธกส. เนื่องจากซื้อสะดวกกว่า มีให้เลือกหลายยี่ห้อ ไม่ได้ผูกขาดบริษัท ส่วนการตัดสินใจเลือกซื้อนั้น กรณียากำจัดศัตรูพืช ช่วงที่มีการระบาดของแมลงศัตรูอย่างรุนแรง ก็จะเลือกซื้อยี่ห้อที่มีความเข้มข้นและมีราคาสูง เพราะคิดว่าน่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่า

(4) ท่านคิดอย่างไรหากมีการปรับปรุงเทคโนโลยี เช่น เมล็ดพันธุ์ ให้มีคุณภาพดีขึ้น แต่วัตถุดิบการผลิตเหล่านั้นจะมีราคาสูงขึ้น

เมล็ดพันธุ์ที่ปลูกเป็นพันธุ์ กข.49 เป็นข้าวอายุสั้นใช้ทำแบ่ง โดยจะซื้อเมล็ดพันธุ์จากร้านค้า ราคาอ่อนละ(25 กิโลกรัม) 500 กว่าบาท ปลูกได้ 1 ไร่ ถ้าปรับปรุงพันธุ์ผลผลิตดีขึ้น ยินดีซื้อ เพราะคิดว่าคุณภาพของพันธุ์สำคัญมาก ได้ผลผลิตมากกว่า ดูแลง่าย

(5) ท่านคิดว่าจะมีผลดีผลเสียอย่างไรหากการทำการเกษตรของท่านจะอยู่ในรูป “เกษตรพันธสัญญา” (Contract farming) คือ ระบบการเกษตร การเลี้ยง สัตว์ หรือการเพาะปลูกพืช ที่มีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างฝ่ายเกษตรกรกับบริษัทนายทุน

ไม่เคยเข้าร่วมโครงการ แต่ในพื้นที่เคยมีบริษัทซีพี นำพันธุ์ข้าวอายุ 70 วันมาให้ปลูก แต่ให้ผลผลิตไม่ค่อยดี เลยยกเลิกไป

(6) ท่านคิดอย่างไรหากท่านไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไปได้

ปกติต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ทุกปี เก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ปีหน้าไม่ได้ เนื่องจากข้าวที่ปลูกจะมีข้าวติดปนอยู่ ซึ่งทำให้ข้าวที่ขายมีเมล็ดที่ไม่สมบูรณ์ปน ขายไม่ได้ราคา (ข้าวติด คือ ข้าวหอมปทุมธานี 1 ซึ่งเป็นพันธุ์ป่า+พันธุ์หอมมะลิ105 ที่เรียกว่าข้าวติด เพราะเมล็ดจะร่วงก่อนที่จะถึงช่วงเก็บเกี่ยว)

หากกฎหมายบังคับให้ไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ ต้องซื้อทุกปี คิดว่าถ้าราคาไม่สูงก็ไม่กระทบ แต่หากมีการผูกขาดสินค้า และส่งผลต่อราคา คิดว่าน่าจะกระทบ

การเลือกซื้อไม่ได้สนใจยี่ห้อ หรือบริษัทที่ขาย แต่จะขึ้นอยู่กับร้านค้าเป็นผู้แนะนำ

(7) ท่านคิดรัฐบาลควรทำอย่างไรจึงจะทำให้ผลผลิตการเกษตรมีราคาสูงขึ้น

ข้าวที่ปลูกไว้ขาย เป็นข้าวสำหรับนำไปทำแบ่ง มีราคา 5,000-7,000 ต่อเกวียน ราคาจะต่ำกว่าข้าวสำหรับรับประทาน สาเหตุที่ไม่ปลูกข้าวสำหรับรับประทาน เพราะว่ามีคามยุ่งยาก ปัญหาคือไม่มีโรงสี และไม่มีพื้นที่ตากข้าว

การกำหนดราคาข้าวเพื่อให้ชาวนาอยู่ได้ต้องราคา 10,000 บาทต่อเกวียน นอกจากนั้นควรจะช่วยเหลือด้านการปรับปรุงพันธุ์ ลดราคาของเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและสารเคมี เพื่อให้ต้นทุนมีราคาต่ำ

ต้นทุนการปลูกข้าวประมาณ 20,000 บาท ขายได้ราคาประมาณ 7 เกวียนเกวียนละ 6,000 บาท เป็นเงิน 42,000 บาท กำไรเท่ากับ 22,000 บาท (ยังไม่รวมค่าแรง)

(8) ท่านคิดว่าการทำเกษตรกรรมของท่าน ทำให้เกิดผลเสียผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม สังเกตว่า ปลาน้อยลง ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ แต่เกษตรกรจำเป็นต้องใช้สารเคมี เพราะไม่มีทางเลือก

(9) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐบาลจะควบคุมวิธีทำการเกษตร เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บภาษีสารเคมีการเกษตร ห้ามมิให้มีการเผาหญ้าและวัชพืช การจัดโซนพื้นที่เกษตรแต่ละชนิดพืช เป็นต้น

กรณีควบคุมการเผา คิดว่าเป็นนโยบายที่ดี ซึ่งเกษตรกรควรหันมาใช้วิธีการอื่นแทน เช่น หมัก ไก่กลบ หากมีการเก็บภาษีสารเคมีการเกษตร เช่น บวกเพิ่มไว้ในราคาของสารเคมีเป็นผลให้มีการปรับราคา

สูงขึ้น เกษตรกรก็ไม่มีทางเลือก ถ้าจะเก็บก็จำเป็นต้องจ่าย แต่จริงแล้วก็เป็นการให้กับเกษตรกร ส่วนการจัดโซนพื้นที่เกษตร ปัจจุบันรัฐบาลดำเนินการอยู่แล้วโดย แล้วยังแบ่งเป็นพื้นที่ทำนา ปลุกบัว ห้ามไม่ให้จัดตั้งโรงงาน

(10) ท่านคิดอย่างไรหากจะมีการใช้มาตรการ /กฎระเบียบด้านการค้าเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เช่น การให้ติดฉลากคาร์บอนสินค้าเกษตร การไม่รับซื้อสินค้าเกษตรที่ผลิตในแปลงเกษตรที่ทำลายป่า ฯลฯ

ถ้าออกมาตราการ/กฎหมายคงส่งผลกระทบบ้าง แต่ก็จำเป็นต้องมีการปรับตัว เนื่องจากไม่มีทางเลือก

(11) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐจะการยกเลิก/ผ่อนปรน ข้อห้ามมิให้ต่างชาติเข้ามาทำเกษตรกรรม การอนุญาตให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนทางการเกษตรจะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยและเกษตรกรไทยอย่างไร
ที่นี้ไม่มีต่างชาติเข้ามาลงทุน ปัจจุบันก็มีการกว้านซื้อที่ดินอยู่แล้วโดยคนไทย หากต่างชาติเข้ามาลงทุนทำเกษตรมากขึ้น ส่วนตัวไม่แน่ใจว่าจะเกิดผลกระทบอย่างไร อาจจะดีขึ้นหรือแย่ลงก็ได้

(12) ท่านคิดว่าเกษตรกรในประเทศไทยต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในด้านใดบ้าง

รัฐบาลควรช่วยเหลือเรื่องราคาปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ และสารเคมีให้มีราคาถูก และควรใช้นโยบายโครงการประกันราคาซึ่งจะดีกว่าโครงการรับจำนำข้าว หรือไม่เข้ามาแทรกแซงราคาปล่อยให้ราคาข้าวเป็นไปตามกลไกตลาด

แต่หากรัฐบาลยังคงใช้นโยบายรับจำนำข้าว คงจะเข้าร่วม เพราะขายได้ราคาเพิ่มอีกเท่าตัว ประมาณ 12,000 บาทต่อเกวียน

(13) ท่านมีความเห็นอย่างไรหากรัฐบาลจะไม่แทรกแซงราคาสินค้าเกษตร และปล่อยให้มีการแข่งขันอย่างเสรี

บางครอบครัวก็พร้อม บางครอบครัวก็อาจจะยังไม่พร้อม แต่คิดว่าถ้ารัฐบาลปล่อยให้ราคาเป็นไปตามกลไกตลาดปัญหาน่าจะน้อยกว่า และคิดว่าราคาสินค้าเกษตรจะมีราคาสูงขึ้น พบว่านโยบายรับจำนำข้าวแล้วมีปัญหามาก ถูกโรงสีกดราคา โดยที่รับซื้อในราคา 7,000 บาทต่อเกวียน ขึ้นอยู่กับความชื้นของข้าว

คนที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการรับจำนำข้าว ส่วนใหญ่จะเป็นโรงสี และผู้มีมีนาเป็นของตัวเองจำนวนมาก แต่ชาวนาส่วนใหญ่ที่เช่าที่ทำนาก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์ นอกจากนี้ ยังส่งผลให้ต้นทุนของการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากเจ้าของที่นาขึ้นค่าเช่า ร้านค้าปรับขึ้นราคาเมล็ดพันธุ์ ยา ปุ๋ย

3. ผู้ให้สัมภาษณ์: คุณธัญญสิทธิ ยอดศรีโสภณ อาชีพ เกษตรกร (ทำนาข้าว)

ประเด็นสัมภาษณ์

(1) ท่านคิดว่าปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรคืออะไร

ปัญหาเรื่องต้นทุนของสารเคมีเป็นหลัก ปัจจุบันใช้ในปริมาณความเข้มข้นที่มากขึ้น เนื่องจากแมลงและวัชพืชมีความต้านทาน และระบาดมากขึ้น ส่วนปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์มีบ้างแต่ไม่มากนัก

(2) ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับราคาวัตถุดิบการผลิตหรือไม่ เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ

ขึ้นอยู่กับราคาข้าว ถ้าราคาดีก็จะมีผลกับต้นทุน เนื่องจากสังเกตว่าเกษตรกรก็จะมีภาระงาน และใช้ปุ๋ยที่มีราคาสูง ส่วนการใช้สารเคมีขึ้นอยู่กับช่วงของการระบาดของศัตรูข้าว

(3) หากมีการผูกขาดการผลิตและจำหน่าย ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรของท่านหรือไม่

ร้านค้าที่ขายมีหลายยี่ห้อ และเพิ่มขึ้นมาก แต่ไม่แน่ใจว่าเป็นบริษัทเดียวกันหรือไม่ ถ้าเป็นยาของบริษัทใหญ่และยี่ห้อใหม่ๆ จะมีความเข้มข้นสูง แต่พอใช้ไปนานๆ เริ่มไม่ได้ผล ซึ่งไม่แน่ใจว่าเป็นเพราะศัตรูพืชมีการปรับตัว / ดื้อยา หรือว่าความเข้มข้นยาลดลง

(4) ท่านคิดอย่างไรหากมีการปรับปรุงเทคโนโลยี เช่น เมล็ดพันธุ์ ให้มีคุณภาพดีขึ้น แต่วัตถุดิบการผลิตเหล่านั้นจะมีราคาสูงขึ้น

คิดว่าหากมีการปรับปรุงจะส่งผลดี และยินดีจ่าย เนื่องจากเกษตรกรคิดว่าผลผลิตต่อไร่จะได้มากกว่า ข้าวพันธุ์ กข.49 ที่ใช้กันอยู่ก็เป็นพันธุ์ที่มีการปรับปรุงมาแล้ว ราคาสูงขึ้นกว่าพันธุ์ดั้งเดิมพอสมควร

(5) ท่านคิดว่าจะมีผลดีผลเสียอย่างไรหากการทำการเกษตรของท่านจะอยู่ในรูป “เกษตรพันธสัญญา” (Contract farming) คือ ระบบการเกษตร การเลี้ยง สัตว์ หรือการเพาะปลูกพืช ที่มีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างฝ่ายเกษตรกรกับบริษัทนายทุน

ไม่เคยเข้าร่วม แต่เคยมีบริษัทที่เข้ามาชวนให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการปลูกข้าว โดยทำสัญญารับซื้อ แต่เมื่อปลูกแล้ว ข้าวไม่ได้คุณภาพตามที่ตกลงกัน บริษัทไม่รับซื้อ โครงการจึงยกเลิกไป ดังนั้น คิดว่าถ้ามีรูปแบบเกษตรพันธสัญญา ขั้นตอนการเจรจาสัญญานั้นชาวบ้านจะต้องกำหนดเงื่อนไขให้ชัดเจน เพื่อให้สัญญา มีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

ขณะนี้กลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์ เข้าร่วมกลุ่มกับ อ.ประภาส มีการรวมกลุ่มที่ชื่อว่า กลุ่มผูกปิ่นโต ได้เริ่มทำข้อตกลงกับโรงสีว่าหากได้คุณภาพตามที่โรงสีต้องการก็จะรับซื้อ แต่หากไม่ได้คุณภาพก็จะสีและขายกันเอง อาจเรียกได้ว่าเป็นเกษตรพันธสัญญาเช่นกัน

(6) ท่านคิดอย่างไรหากท่านไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไปได้

หากต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ จะกระทบกับต้นทุน ปัจจุบันการเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ข้าว ถ้าเป็นพันธุ์ที่ไม่มีขาย หรือหายาก เช่น พันธุ์นครชัยศรี ต้องเก็บเมล็ดพันธุ์ แต่ถ้าเป็นพันธุ์ที่มีขายทั่วไป ส่วนใหญ่ก็ซื้อเมล็ดพันธุ์เนื่องจากสะดวกกว่า

(7) ท่านคิดรัฐบาลควรทำอย่างไรจึงจะทำให้ผลผลิตการเกษตรมีราคาสูงขึ้น

สนับสนุนส่งเสริมเรื่องเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้น ในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาสารชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมี เจ้าหน้าที่เกษตรกรควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรถึงผลประโยชน์ของการทำเกษตรแบบอินทรีย์ ปัจจุบันราคาข้าวอินทรีย์ (ปทุมธานี 1) ราคา 12,000 บาทต่อเกวียน ซึ่งมีราคาดีกว่าข้าวทั่วไปซึ่งขายอยู่ที่ประมาณ 7,000-8,000 บาทต่อเกวียน

- (8) ท่านคิดว่าการทำเกษตรกรรมของท่าน ทำให้เกิดผลเสียผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร
 ที่ทำอยู่เป็นนาเกษตรอินทรีย์ ใช้สารเคมีบ้างแต่ไม่มากนัก ซึ่งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า
 นาทั่วไปที่ใช้สารเคมีในปริมาณมาก
- (9) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐบาลจะควบคุมวิธีการเกษตร เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การ
 เก็บภาษีสารเคมีการเกษตร ห้ามมิให้มีการเผาหญ้าและวัชพืช การจัดโซนพื้นที่เกษตรแต่ละชนิดพืช เป็นต้น
 คิดว่าดี แต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป และให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เกษตรกร
- (10) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐจะมีการใช้มาตรการ /กฎระเบียบด้านการค้าเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
 สิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เช่น การให้ติดฉลากคาร์บอนสินค้าเกษตร การไม่รับซื้อสินค้าเกษตรที่ผลิตในแปลง
 เกษตรที่ทำลายป่า ฯลฯ
 คิดว่าเป็นมาตรการที่ดี เพราะจะทำให้เกษตรกรหันมาทำนาแบบเกษตรอินทรีย์กันมากขึ้น
- (11) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐจะการยกเลิก/ผ่อนปรน ข้อห้ามมิให้ต่างชาติเข้ามาทำเกษตรกรรม การอนุญาต
 ให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนทางการเกษตรจะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยและเกษตรกรไทยอย่างไร
 มองได้ 2 ด้าน ด้านบวก ทำให้เกิดการแข่งขัน เกิดการพัฒนาตนเอง แต่จำเป็นต้องมีมาตรการ
 ควบคุมการปลูก หรือรัฐบาลต้องให้การสนับสนุนเกษตรกรไทยในด้านต้นทุน ในด้านลบ เกษตรกรที่ไม่
 สามารถแข่งขันได้ก็จะกระทบ อาจต้องเลิกอาชีพ
- (12) ท่านคิดว่าเกษตรกรในประเทศไทยต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในด้านใดบ้าง
 ควรให้ความช่วยเหลือในเรื่องราคาต้นทุน วัตถุดิบ ให้มีความเป็นธรรม สนับสนุนการพัฒนาพันธุ์
 ข้าว การควบคุมโรงสีในเรื่องการรับซื้อข้าว นอกจากนี้ควรส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ การสร้างแรงจูงใจ
 หรือมาตรการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้น การเลิกการนำเข้าสารเคมี
 หรือปรับราคาสารเคมีให้สูงขึ้น
 ปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ ลงทุนน้อย แต่ยุ่งยากมากกว่าปลูกข้าวแบบใช้สารเคมีหากจะให้
 เกิดขึ้นได้จริงต้องออกกฎหมายเพื่อยกเลิกการใช้สารเคมี การห้ามโฆษณาขายสารเคมี

ภาคผนวก 2

สรุปการสัมภาษณ์นักวิชาการและกลุ่มเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากความตกลงทีพีพี
วันที่ 26 มิถุนายน 2557 เวลา 10.00 – 15.00 น. จ.สุพรรณบุรี

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ คุณเดชา ศิริภัทร มูลนิธิข้าวขวัญ

นำเสนอประเด็นในเชิงภาพรวมการประกอบอาชีพชาวนา ดังนี้

ปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกร ที่พบคือ โครงสร้างระบบเกษตร การไม่รู้เท่าทัน และขาดความรู้ ในกรณีของอาชีพชาวนา มีข้อพิจารณาในเชิงพุทธ พบว่าปัญหาจะประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน โดยแนวพุทธมองว่าปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหลักที่ต้องแก้ไข แต่ที่ผ่านมา ชาวนามักมองปัญหาจากปัจจัยภายนอก แต่ไม่ได้มองที่ปัจจัยภายในที่ควรหันมาพึ่งพิงตนเองให้ได้ หากมองย้อนกลับถึงชาวนาในสมัยโบราณที่พึ่งธรรมชาติแม้ไม่มีความรู้ แต่ใช้กระบวนการพึ่งพาตนเอง โดยวิถีพอเพียง ในขณะที่ชาวนารุ่นใหม่ ที่เริ่มมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตตั้งแต่ยุคการปฏิวัติเขียวในปี 2504 เริ่มมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ การคิดค้นหาพันธุ์ข้าว ปุ๋ย เครื่องจักรมาใช้ในกระบวนการผลิต เพราะคิดว่าจะช่วยเพิ่มผลผลิตข้าว ทำให้ต้องการพึ่งพิงปัจจัยภายนอก และพึ่งตนเองได้น้อยลง เกิดภาระหนี้สิน

นอกจากนี้ระบบการซื้อขายข้าว ชาวนาเสียเปรียบเนื่องจากทุกปัจจัยการผลิตกำหนดจากภายนอก อาทิ ราคาปุ๋ย ยาฆ่าแมลงพ่อค้ากำหนดราคา แต่ราคาขายข้าวชาวนาไม่ได้กำหนดราคาเอง

ประเด็นการปรับปรุงและวิธีเพิ่มผลผลิต พบว่ากรมการข้าวได้ทำการวิจัยการเพิ่มผลผลิตข้าว โดยใช้วิธีตัดต้นข้าว และเหลือโคนให้ข้าวออกใหม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ถึง 4 ครั้ง แต่หากชาวนาจะทำได้สามารถได้ผลผลิต 2 ครั้ง(ในกรณีไม่ทอดลอง)แต่วิธีนี้ไม่แพร่หลายเพราะไม่ได้เผยแพร่อย่างกว้างขวางแต่หากสนใจสามารถสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต

ระบบเกษตรพันธสัญญา ในกรณีของอาชีพชาวนา ธุรกิจนี้คิดว่าทำได้ยาก เนื่องจากไม่คุ้มทุน เพราะใช้ข้าวไฮบริด มีราคาแพง ในกรณีของเกษตรพันธสัญญาคิดว่าเป็นระบบที่ดี แต่อย่างไรให้มีความเป็นธรรม ที่เป็นระบบของการป้องกันความผูกขาด เนื่องจากธุรกิจนี้ทำทั่วโลกอย่างสหรัฐฯ ก็มีการทำลักษณะนี้ แต่ต้องหลักกติกาที่เป็นธรรม

การมีการเปิดเสรีการค้า เช่น อาเซียนที่จะเปิดในปีหน้า คาดว่าในอีก 20 ปีข้างหน้า ชาวนาไทยจะแข่งขันกับประเทศอื่นได้ยาก อาทิ พม่าจะได้เปรียบคือมีพื้นที่มาก การลงทุนน้อย การจัดระบบไม่ยากหากรัฐบาลพม่าร่วมมือกับต่างชาติ ซึ่งขั้นตอนจะน้อยกว่าไทย และคาดว่าชาวนาไทยจะเหลือเพียงร้อยละ 20 เหลือ 4 ล้านคน ภายใน 10 ปี เพราะปรับตัวไม่ทัน ที่เหลือจะเป็นเกษตรกรรายใหญ่แต่รายเล็กจะหายไป พื้นที่การเกษตร 70 กว่าล้านไร่จะถูกกลุ่มนายทุนกว้านซื้อ

สิ่งที่อยากให้รัฐบาลดำเนินการคือ

- ลดการโฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับปุ๋ยและยา
- จัดตั้งกองทุนคล้ายที่ สสส.ดำเนินงานรณรงค์เรื่องบุหรี่ แต่เปลี่ยนเป็นรณรงค์เรื่องปุ๋ยและยา
- จัดทำสื่อโฆษณาเพื่อให้ความรู้และปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของชาวนาเกษตรกร เกี่ยวกับแนวคิดการทำนาที่ต้องพึ่งพิงสารเคมี ให้หันมาสนใจด้านเกษตรอินทรีย์
- วางแผนเกษตรกรรมภายในประเทศอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบชลประทานต้องทำควบคู่กับการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตร

- การปฏิรูปที่ดิน ควรเอื้อประโยชน์กับเกษตรกรยากจน มีวิธีการคัดเลือกเกษตรกรที่ตั้งใจทำจริง
- หามาตรการสิ่งแวดล้อมที่ช่วยเอื้อผลประโยชน์ต่อเกษตรกร

2. ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณสมพร โพธิ์แก้ว อาชีพ เกษตรกร (ทำนาข้าว)

ประเด็นสัมภาษณ์

(1) ท่านคิดว่าปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรคืออะไร

ปัญหาคือที่ดิน ที่มีระดับไม่เท่ากัน ทำให้มีปัญหาเรื่องการกระจายน้ำไม่ทั่วทุกพื้นที่ เรื่องต้นทุนการผลิตที่มีราคาสูง

(2) ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับราคาวัตถุดิบการผลิตหรือไม่ เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ

จากเดิมที่เคยทำนาเคมี พบปัญหาราคาปุ๋ย ยา มีราคาแพง ต้นทุนการทำนาสูง ต่อมาทำนาอินทรีย์พบว่าช่วยลดต้นทุน ที่ชัดเจนคือไม่ต้องซื้อปุ๋ยและยา

(3) หากมีการผูกขาดการผลิตและจำหน่าย ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรของท่านหรือไม่

มีผลกระทบกับชาวนาทั่วไปที่ทำนาเคมี แต่ตนเองไม่ได้รับผลกระทบเพราะไม่ต้องซื้อเนื่องจากใช้สมุนไพรธรรมชาติ เช่น สะเดากับบอระเพ็ด

(4) ท่านคิดอย่างไรหากมีการปรับปรุงเทคโนโลยี เช่น เมล็ดพันธุ์ ให้มีคุณภาพดีขึ้น แต่วัตถุดิบการผลิตเหล่านั้นจะมีราคาสูงขึ้น

หากมีการปรับปรุงเทคโนโลยีฯ คิดว่าดี แต่ส่วนตัวไม่ได้ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวเพราะจะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้สำหรับเพาะปลูกเอง

(5) ท่านคิดว่าจะมีผลดีผลเสียอย่างไรหากการทำการเกษตรของท่านจะอยู่ในรูป “เกษตรพันธสัญญา” (Contract farming) คือ ระบบการเกษตร การเลี้ยง สัตว์ หรือการเพาะปลูกพืช ที่มีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างฝ่ายเกษตรกรกับบริษัทนายทุน

คิดว่าจะมีผลเสีย เนื่องจากควบคุมยาก ชาวนาต่อรองไม่ได้ และหากไม่รับซื้อผลผลิตชาวนาจะลำบาก

(6) ท่านคิดอย่างไรหากท่านไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไปได้

หากไม่ยอมให้เก็บเมล็ดพันธุ์สำหรับเพาะปลูกจะเกิดผลกระทบอย่างมาก

(7) ท่านคิดรัฐบาลควรทำอย่างไรจึงจะทำให้ผลผลิตการเกษตรมีราคาสูงขึ้น

กำหนดราคากลางให้ชาวนาอยู่ได้ เช่น ข้าวตันละ 10,000 บาท และสนับสนุนส่งเสริมเรื่องเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้นเพราะช่วยลดต้นทุนการผลิต

- (8) ท่านคิดว่าการทำเกษตรกรรมของท่าน ทำให้เกิดผลเสียผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร
ที่ทำอยู่เป็นนาเกษตรอินทรีย์ ไม่มีผลกระทบ โดยดูจากปลาในนาข้าวที่มีจำนวนมากในขณะที่นาที่ใช้สารเคมีไม่มีปลาอาศัยอยู่
- (9) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐบาลจะควบคุมวิธีการเกษตร เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บภาษีสารเคมีเกษตร ห้ามมิให้มีการเผาหญ้าและวัชพืช การจัดโซนพื้นที่เกษตรแต่ละชนิดพืช เป็นต้น
เห็นด้วย เพราะจะได้อยู่ร่วมกันได้ และพึ่งพิงตนเองได้ และคิดว่าชาวนาจะยอมทำตาม
- (10) ท่านคิดอย่างไรหากจะมีการใช้มาตรการ /กฎระเบียบด้านการค้าเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เช่น การให้ติดฉลากคาร์บอนสินค้าเกษตร การไม่รับซื้อสินค้าเกษตรที่ผลิตในแปลงเกษตรที่ทำลายป่า ฯลฯ
เป็นมาตรการที่ดี
- (11) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐจะการยกเลิก/ผ่อนปรน ข้อห้ามมิให้ต่างชาติเข้ามาทำเกษตรกรรม การอนุญาตให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนทางการเกษตรจะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยและเกษตรกรไทยอย่างไร
ตอนนี้ยังไม่มีคนต่างชาติเข้ามาทำเกษตรกรรมในพื้นที่ แต่คาดว่าจะไม่นานอาจจะมี เพราะมีคนกว้านซื้อที่ดิน หรือมีแล้วแต่ไม่แน่ใจอาจเป็นพวกนอมนี่
- (12) ท่านคิดว่าเกษตรกรในประเทศไทยต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในด้านใดบ้าง
อยากให้ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง เช่น การออก พ.ร.บ. เพราะขณะนี้ชาวนาข้างเคียงเริ่มเห็นประโยชน์ของการทำนาอินทรีย์ว่าให้ผลผลิตและราคาสูง รวมทั้งให้ทั้งประเทศยกเลิกการขายปุ๋ยและยาเคมี

3. ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณสุรัตน์ เกิดฉ่อน อาชีพ เกษตรกร (ทำนาข้าว)

ประเด็นสัมภาษณ์

- (1) ท่านคิดว่าปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรคืออะไร
ราคาผลผลิตตกต่ำ และต้นทุนการผลิตสูง
- (2) ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับราคาวัตถุดิบการผลิตหรือไม่ เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ
ไม่มีเพราะทำนาอินทรีย์ ใช้ปุ๋ยขี้เป็ดราคาถูก และเมล็ดพันธุ์ข้าวเก็บไว้เองไม่ต้องซื้อ
- (3) หากมีการผูกขาดการผลิตและจำหน่าย ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรของท่านหรือไม่
มีผลกระทบบ้าง แต่การทำนาอินทรีย์ไม่ต้องพึ่งพิงเรื่องปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์

(4) ท่านคิดอย่างไรหากมีการปรับปรุงเทคโนโลยี เช่น เมล็ดพันธุ์ ให้มีคุณภาพดีขึ้น แต่วัตถุดิบการผลิตเหล่านั้นจะมีราคาสูงขึ้น

ไม่เกี่ยวข้องเพราะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เอง จึงไม่มีความจำเป็นต้องซื้อ

(5) ท่านคิดว่าจะมีผลดีผลเสียอย่างไรหากการทำการเกษตรของท่านจะอยู่ในรูป “เกษตรพันธสัญญา” (Contract farming) คือ ระบบการเกษตร การเลี้ยง สัตว์ หรือการเพาะปลูกพืช ที่มีการทำสัญญาซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าระหว่างฝ่ายเกษตรกรกับบริษัทนายทุน

มีผลเสีย เพราะชาวนาเสียเปรียบ ไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ เหมือนถูกผูกขาด ซึ่งในพื้นที่เคยได้ยินว่ามีระบบเกษตรพันธสัญญาเข้ามา โดยกำหนดให้ปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ กำหนดราคารับซื้อตันละ 20,000 บาท มีคนสมัคร แต่ส่วนตัวจะไม่สมัครเพราะกลัวมีปัญหา

(6) ท่านคิดอย่างไรหากท่านไม่สามารถเก็บผลผลิตไว้เป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไปได้

มีผลกระทบเป็นการเพิ่มต้นทุน

(7) ท่านคิดรัฐบาลควรทำอย่างไรจึงจะทำให้ผลผลิตการเกษตรมีราคาสูงขึ้น

ควรช่วยเหลือลดต้นทุน เช่น ลดราคาปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีการกำหนดราคาผลผลิตที่เป็นธรรม

(8) ท่านคิดว่าการทำเกษตรกรรมของท่าน ทำให้เกิดผลเสียผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

ไม่มีผลกระทบ เพราะเป็นเกษตรอินทรีย์

(9) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐบาลจะควบคุมวิธีการทำการเกษตร เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การเก็บภาษีสารเคมีเกษตร ห้ามมิให้มีการเผาหญ้าและวัชพืช การจัดโซนพื้นที่เกษตรแต่ละชนิดพืช เป็นต้น

เห็นด้วย น่าจะสนับสนุน

(10) ท่านคิดอย่างไรหากจะมีการใช้มาตรการ /กฎระเบียบด้านการค้าเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เช่น การให้ติดฉลากคาร์บอนสินค้าเกษตร การไม่รับซื้อสินค้าเกษตรที่ผลิตในแปลงเกษตรที่ทำลายป่า ฯลฯ

เป็นมาตรการที่ดี แต่คาดว่าจะยาก เพราะชาวนาเปลี่ยนทัศนคติยาก ต้องใช้มาตรการบังคับ

(11) ท่านคิดอย่างไรหากรัฐจะการยกเลิก/ผ่อนปรน ข้อห้ามมิให้ต่างชาติเข้ามาทำเกษตรกรรม การอนุญาตให้บริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนทางการเกษตรจะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยและเกษตรกรไทยอย่างไร

ไม่ดีต่อเกษตรกรไทย เพราะเป็นการแย่งอาชีพ

(12) ท่านคิดว่าเกษตรกรในประเทศไทยต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในด้านใดบ้าง

อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือเรื่องต้นทุน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ให้มีราคาถูกกว่านี้ แต่หากระยะยาวอยากให้สนับสนุนให้ชาวนาหันมาปลูกข้าวอินทรีย์เพราะมีราคาดีและไม่มีปัญหาล้างแฉะ

ภาคผนวก 3

สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากความตกลงทีพีพี อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ เครือโสม เกษตรกรทำนาข้าว
วันที่ 29 เมษายน 2557

ประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์

ทำนามากว่า ๒๐ ปี นาประมาณ ๑๘ ไร่ ที่ดินของตัวเองไม่ได้เช่า
ใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ข้าวหอมปราจีน ปลุกข้าวหอมมะลิไม่ได้ เพราะดินไม่อำนวย
เมล็ดพันธุ์แลกกัน เก็บไว้/คัดเอง ไม่ต้องซื้อ ถ้าซื้อถึงละ ๑๒๐ บาท ซื้อจากเกษตรกรด้วยกัน ใช้เมล็ด
พันธุ์ปีละ ๔๐ ถึง
พันธุ์พืชพื้นเมืองผลผลิตต่ำ และตลาดไม่ต้องการ ชาวบ้านส่วนใหญ่เลยต้องมาซื้อพันธุ์ของบริษัทแทน
เกษตรกรต้องสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เพื่อการทำนาในฤดูถัดไปได้ ไม่เช่นนั้นเกิดปัญหามาก
ปกติทำนาหว่าน ประหยัด ไม่ต้องดำนา เสียค่าจ้างแรงงาน
สารเคมีใช้ยาฆ่าหญ้า ใช้ปีเว้นปี จำเป็นต้องใช้ แม้ราคาแพง
ปัจจุบันใช้ปุ๋ยเคมี ปีละ ๑๐ ลูกๆ ละ ๖๐๐ บาท เท่ากับ ๖๐๐๐ บาทต่อปี
ค่ารถไถไร่ละ ๓๐๐-๖๐๐ บาท
ค่าจ้างรถเกี่ยว ไร่ละ ๖๐๐ บาท
ผลผลิตที่ได้ ๗๐๐ ถึงต่อไร่ ประมาณเกือบ ๑๐ เกวียน
ราคาขายประมาณ ๖๐๐๐ บาท ต่อเกวียน
ขายข้าวให้โรงสีในจังหวัด
ค่าขนส่งประมาณ ๕๐๐ บาทต่อเที่ยว
ไม่เห็นด้วยที่จะทำสัญญาทำนากับบริษัท ชาวนาจะถูกเอาเปรียบ
สูญเสียประเพณีวัฒนธรรมการทำนา
หากมีการผูกขาดเมล็ดพันธุ์ จะมีผลกระทบต่อเกษตรกร
อยากรักษาความหลากหลายเมล็ดพันธุ์ แต่ก็อยากได้มีพันธุ์ใหม่ๆ ที่ทำให้มีผลผลิตมากขึ้น
อยากให้เกษตรกรได้รับเมล็ดพันธุ์ในราคาที่ เป็นธรรม รวมทั้งปุ๋ยและสารเคมีในราคาที่ เป็นธรรม
ระบบที่เป็นอยู่เปรียบเหมือนปลาใหญ่กินปลาเล็ก หากเปิดเสรีทางการค้าที่ชาวนาไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์
จะเสียเปรียบมากขึ้น
ควรมีการทำประชาพิจารณ์ความตกลงการค้าเสรี
อยากให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองด้านราคา ส่งเสริมการใช้พันธุ์พื้นบ้าน แต่รัฐต้องช่วยหาตลาดให้

2. ผู้ให้สัมภาษณ์ นายมานะ เครือโสม เกษตรกรทำนาข้าว อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี
วันที่ 27 เมษายน 2557

ประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์

ทำนามากว่า ๑๕ ปี ที่ดินของพ่อตา ไม่ได้เช่า ไม่มีที่ดินของตัวเอง

ใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ข้าวหอมปรางจีน บางทีก็ใช้ข้าว กข
เมล็ดพันธุ์แลกกัน เก็บไว้/คัดเอง ไม่ต้องซื้อ
เกษตรกรต้องสามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เพื่อการทำนาในฤดูถัดไปได้
สารเคมีใช้ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง
ปัจจุบันใช้ปุ๋ยเคมี ปีละ ๑๐ ลูกๆ ละ ๖๐๐ บาท เท่ากับ ๖๐๐๐ บาทต่อปี
ปุ๋ยชีวภาพไม่เพียงพอ และมีราคาแพง ทำนาชีวภาพไม่ได้
ค่ารถไถไร่ละ ๓๐๐-๖๐๐ บาท
ค่าจ้างรถเกี่ยว ไร่ละ ๖๐๐ บาท
ผลผลิตที่ได้ ๕๐๐ ถึงต่อไร่ ที่นาเป็นดินปนทราย ผลผลิตไม่ดี
ราคาขายประมาณ ๖๐๐๐ บาท ต่อเกวียน
ขายข้าวให้โรงสีในจังหวัด
ค่าขนส่งประมาณ ๕๐๐ บาทต่อเที่ยว
ไม่เคยทำสัญญาทำนากับบริษัท กลัวถูกเอาเปรียบ มีชาวบ้านทำสัญญาปศุสัตว์ ถูกเอาเปรียบมาก
ชาวบ้านถูกชักจูงด้วยวิธีการตลาดต่างๆ ให้ใช้เมล็ดพันธุ์ปรับปรุงพันธุ์ขึ้นใหม่ เช่น ข้าวพันธุ์ กข 49 มี
ราคาสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิม ต้องใช้เคมีภัณฑ์ในราคาที่สูงร่วมด้วย
รัฐต้องสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถขายได้ราคา และรู้ถึงวิธีการขายอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ไม่เอาการ
จำนำข้าว
สหกรณ์ต้องให้ความรู้ช่วยเหลือให้เกษตรกรพึ่งพาตนเอง ไม่ใช่ทำหน้าที่แค่เป็นผู้ขายปุ๋ยและสารเคมี
ยิ่งผลิตมากก็ยิ่งใช้สารเคมีมาก มีเสียต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพเกษตรกร เกษตรกรเป็นมะเร็งเยอะมาก

ภาคผนวก 4

สรุปการสัมภาษณ์ผู้แทนภาคเอกชนเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากความตกลงทีพีพี

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ คุณบัณฑิต วงศ์สีลโชติ
ประธานคณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
วันที่ 15 สิงหาคม 2557

(1) บริษัทท่านมีหน่วยงานด้าน “R&D” และหน่วยงานด้าน “สิทธิบัตรหรือไม่”?

ไม่มี เพราะเป็นบริษัทผลิตผ้าส่งออก ลายผ้าที่ผลิตเป็นการออกแบบร่วมกันระหว่างทางบริษัทกับลูกค้า การออกแบบไม่ได้ใช้เทคโนโลยีซับซ้อน เมื่อผลิออกมา ผู้เป็นเจ้าของ คือ ลูกค้า

(2) ถ้าไม่มี บริษัทท่านมีแผนที่จะจัดตั้งหน่วยงานดังกล่าวหรือไม่?

ไม่มีแผนในการจัดตั้ง

(3) บริษัทท่านได้ขอรับสิทธิบัตรหรือถือครองสิทธิบัตรหรือไม่? ถ้ามีเป็นจำนวนเท่าไร?

ไม่ได้ขอสิทธิบัตร เนื่องจากลูกค้าเป็นผู้ถือครองสิทธิบัตร

(4) บริษัทท่านมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่อาจขอรับสิทธิบัตรได้หรือไม่?

ไม่มีความร่วมมือ

(5) ถ้าไม่มี ท่านคิดว่าหน่วยงานของท่านควรมีความร่วมมือดังกล่าวหรือไม่? เพราะเหตุใด

ไม่จำเป็น บริษัททำได้เอง โดยทางบริษัทมีความร่วมมือกับทางลูกค้าโดยตรงในการออกแบบและผลิตลายผ้า

(6) ท่านคิดว่าการคุ้มครองสิทธิบัตรในระดับสูง เช่น สิทธิบัตรจุลชีพ สิทธิบัตรพืชหรือสัตว์ สิทธิบัตรยีนและลำดับยีน การคุ้มครองสิทธิบัตรเป็นเวลาที่ยาวนาน จะมีประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมของประเทศไทยหรือไม่?

ไม่เป็นประโยชน์ เนื่องจากบริษัทไทยส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพ และเทคโนโลยีในระดับไม่สูง การคุ้มครองในระดับสูงขึ้นจึงไม่เป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมของไทย และการคุ้มครองสิทธิบัตรมีระยะเวลาที่นานเพียงพอแล้ว หากมีความล่าช้าในขั้นตอนการขอรับสิทธิบัตร ควรไปแก้ไขที่จุดนั้น ไม่ใช่การขยายเวลาคุ้มครองสิทธิบัตร

(7) ท่านคิดว่าอุตสาหกรรมไทยในสาขาที่บริษัทของไทยประกอบการ มีศักยภาพด้านเทคโนโลยีอย่างไร

ปานกลาง เนื่องจากอุตสาหกรรมไทยยังต้องซื้อเทคโนโลยี เครื่องจักรผลิตทั้งหมด เพื่อการเพิ่มผลิตภาพ (Productivity)

(8) ท่านรู้จักความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) หรือไม่

รู้จัก

(9) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจในประเทศไทยหรือไม่

มีผลอย่างมาก เนื่องจากตลาดในสหรัฐอเมริกาเป็นตลาดส่งออกสำคัญของไทย ประเทศไทยได้ดุลการค้าเกินดุลมาตลอด ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเข้าร่วมอยู่ในความตกลง TPP หากไทยไม่เข้าร่วม ประเมินว่านักลงทุนจะย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศต่างๆ ที่เป็นภาคีสมาชิกของความตกลง TPP นอกจากนี้ ความตกลง TPP จะทำให้อุตสาหกรรมและธุรกิจไทยมีแหล่งวัตถุดิบที่ขยายมากขึ้น มีตลาดรองรับสินค้าที่กว้างขึ้น

(10) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีประโยชน์ต่อประชาชนและผู้บริโภคในประเทศไทยหรือไม่

มีประโยชน์ โดยในทางทฤษฎี หากมีการแข่งขันอย่างเสรีจริง การค้าเสรีจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและผู้บริโภค ทำให้สามารถซื้อสินค้าและบริการในราคาที่ถูกลง มีทางเลือกมากขึ้น สวัสดิการดีขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการไทยมีการรวมกลุ่ม ร่วมมือทางการค้า ไม่ได้แข่งขันกันจริง มีปัญหาด้านการครอบงำตลาด ทำให้ราคาสินค้าไม่ได้ลดลง หากมีผู้ประกอบการจากต่างชาติเข้ามาแข่งขันในตลาดมากขึ้น และเกิดขึ้นจริง จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคในแง่การทำให้เกิดสวัสดิการต่อผู้บริโภค

(11) อะไรคือโอกาส ความท้าทาย และอุปสรรค จากความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) ต่ออุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อม (SMEs) ในประเทศไทย

โอกาส คือ มีตลาดส่งออกที่เปิดกว้างมากขึ้นสำหรับ SMEs ที่มีสินค้าส่งออก

ความท้าทายและอุปสรรค คือ การที่ต้องยกระดับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม มาตรฐานด้านแรงงานให้สูงขึ้น เป็นไปตามข้อกำหนดในความตกลง TPP ซึ่งจะมีค่าใช้จ่าย เป็นต้นทุนในการดำเนินธุรกิจ

(12) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยหรือไม่

มีผลดี เนื่องจากข้อกำหนดในเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ความตกลง TPP จะมีผลต่อการกำกับดูแลด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการส่งเสริมกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน ไม่มุ่งเป้าหมายด้านเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แม้ว่าในร่างความตกลง TPP ปัจจุบันในบทสิ่งแวดล้อมจะไม่ได้มีข้อกำหนดอย่างเข้มงวด ไม่มีบทลงโทษ แต่ก็นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีต่อการดูแลปกป้องสิ่งแวดล้อม ในอนาคตสามารถเจรจาปรับเนื้อหาความตกลง ยกระดับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้เข้มงวดมากขึ้นได้

(13) ท่านคิดว่าการเปิดการค้าเสรีตามความตกลง TPP ที่มีการยกเลิกอุปสรรคทางการค้าโดยสิ้นเชิง มีการเปิดเสรีด้านการค้าบริการ การขยายความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยอย่างไร

ตอบคำถามนี้ได้ยาก ขึ้นอยู่กับประเภทของกลุ่มธุรกิจ/อุตสาหกรรม จำเป็นต้องมีการศึกษาเจาะลึก บางกลุ่มอาจเป็นบวก บางกลุ่มอาจเป็นลบ หากมีการแข่งขันอย่างเสรีจริง ผู้บริโภคจะเป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์

(14) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดการค้าเสรีตามความตกลงระหว่างประเทศ มีได้อยู่ที่การตรากฎหมายและระเบียบข้อบังคับเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณี หากแต่อยู่ที่การปรับตัวของภาคเอกชน ให้สามารถแข่งขันและสามารถเติบโตได้ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับทั้งสองส่วน ได้แก่

- การตรากฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณี ตัวอย่างเช่น การตรากฎหมายเพื่อรองรับพันธกรณีเรื่องความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ
- การปรับตัวของภาคเอกชน เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือมาตรฐานที่มีระดับสูงขึ้น

(15) ท่านคิดว่าพันธกรณีการค้าเสรีใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ที่ไทยควรทำเป็นข้อเสนอข้อเรียกร้องในการเจรจาความตกลง TPP

- ข้อเรียกร้องที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาได้เสนอเรียกร้องอยู่แล้วในการเจรจา TPP ตัวอย่างเช่น
- การเรียกร้องให้สหรัฐฯ เป็นภาคีอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ
 - ข้อกำหนด/เงื่อนไข ที่ป้องกันมิให้มีการใช้มาตรการ Anti-dumping ก้าวและสะดวกดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กลายเป็นมาตรการที่สร้างผลกระทบต่อเนื่องต่อภาคธุรกิจส่งออก

(16) ท่านคาดการณ์ว่า บริษัทของท่านจะมีสถานะเช่นใดในอนาคต หากประเทศไทยเข้าร่วมในความตกลง TPP

คาดว่าจะสามารถส่งออกสินค้าได้มากขึ้น หากมี TPP เกิดขึ้น และมีความเห็นว่าประเทศไทยควรเข้าร่วมความตกลง

(17) ท่านคิดว่าบริษัทอุตสาหกรรมในประเทศไทยมีความรู้เกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้า และความตกลง TPP มากน้อยเพียงใด

ปานกลาง-ถึงระดับค่อนข้างน้อย ขาดความรู้ในเชิงรายละเอียด และความรู้เชิงลึก

(18) ท่านคิดว่าบริษัทอุตสาหกรรมในประเทศไทยต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในด้านใดบ้าง

- สร้างให้เกิดตลาดการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม ไม่ให้เกิดปัญหาการครอบงำตลาดโดยบริษัทขนาดใหญ่

- การเจรจากับประเทศคู่ค้า เพื่อการลดและขจัดมาตรการทางการค้าที่มีใช้ภาษี เช่น การกำหนดปริมาณโควตา การใช้มาตรการด้านแรงงาน/ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แม้แต่ประเทศคู่ค้าที่มีความตกลง FTA ร่วมกับไทยแล้ว ยังมีมาตรการทางการค้าที่มีใช้ภาษีอยู่เป็นจำนวนมาก

- การขจัดปัญหาการคอร์รัปชัน การเรียกรับสินบนในการทำธุรกิจ การขออนุมัติ/อนุญาตต่างๆ

2. ผู้ให้สัมภาษณ์

คุณสุกัญญา ใจชื่น

คณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

วันที่ 24 สิงหาคม 2557

(1) บริษัทท่านมีหน่วยงานด้าน “R&D” และหน่วยงานด้าน “สิทธิบัตรหรือไม่”?

มีหน่วยงานด้าน R&D แต่ ไม่มีหน่วยงานด้าน สิทธิบัตร โดยเฉพาะ

(2) ถ้าไม่มี บริษัทท่านมีแผนที่จะจัดตั้งหน่วยงานดังกล่าวหรือไม่?

ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากภารกิจงานจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับหน่วยงานด้านกฎหมายด้วย

(3) บริษัทท่านได้ขอรับสิทธิบัตรหรือถือครองสิทธิบัตรหรือไม่? ถ้ามีเป็นจำนวนเท่าไร?

ได้รับขอรับสิทธิบัตรแล้วจำนวนมาก ส่วนใหญ่ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในระบบการผลิตสินค้าของบริษัท

(4) บริษัทท่านมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่อาจขอรับสิทธิบัตรได้หรือไม่?

ยังไม่มีความร่วมมือ

(5) ถ้าไม่มี ท่านคิดว่าหน่วยงานของท่านควรมีความร่วมมือดังกล่าวหรือไม่? เพราะเหตุใด

ควรมีความร่วมมือ เนื่องจากการมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีน่าจะเป็นเรื่องที่ดีอยู่แล้ว

(6) ท่านคิดว่าอุตสาหกรรมไทยในสาขาที่บริษัทของไทยประกอบการ มีศักยภาพด้านเทคโนโลยีอย่างไร

มีศักยภาพดี

(7) ท่านรู้จักความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) หรือไม่

รู้จัก

(8) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจในประเทศไทยหรือไม่

มีผลกระทบ โดยเฉพาะในภาพรวมจะต้องมีผลกระทบแน่นอน ทั้งธุรกิจสินค้าและบริการ เช่น

กรณีสินค้า :

1. เรื่องต้นทุน การมีความตกลงลดภาษีสินค้าส่งผลให้การนำเข้าวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้าลดลง เป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการอุตสาหกรรม อย่างไรก็ดี อัตราภาษีที่ลดลงสำหรับสินค้าสำเร็จรูปที่นำเข้าจากประเทศคู่เจรจา TPP ย่อมส่งผลให้เกิดการแข่งขันมากขึ้น ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องปรับให้แข่งได้ ซึ่งปัจจุบันจะต้องมองเชื่อมโยงกับเรื่องเกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) ที่จะเป็นเงื่อนไขของการได้รับสิทธิลดภาษี ทั้งนี้ การลดภาษีสินค้าจะทำให้สินค้านำเข้าถูกลง ก็จะทำให้เกิดการแข่งขัน ซึ่ง (อาจ) จะนำไปสู่การพัฒนาด้านต้นทุนให้ดีขึ้น

2. เรื่องมาตรฐานสินค้า

หากมาตรฐานนำเข้าสินค้าของประเทศคู่สัญญา มีมาตรฐานสูงกว่าก็จะทำให้เรามีการยกระดับมาตรฐานไปด้วย

กรณีธุรกิจบริการ :

จะมีผลด้านการแข่งขันจากการลงทุนจากบริษัทต่างชาติที่มีศักยภาพสูงกว่า ทั้งนี้ก็ขึ้นกับว่าธุรกิจนั้นๆ มีสถานะอย่างไรอยู่ด้วย

(9) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีประโยชน์ต่อประชาชนและผู้บริโภคในประเทศไทยหรือไม่

มีประโยชน์ เพราะมองว่า FTA เป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนา (โดยขออ้างอิงจากคำตอบในข้อ 8) จะพบว่า การมีโอกาสได้บริโภคสินค้าถูกและมีมาตรฐานมากขึ้น จะช่วยพัฒนามาตรฐานการบริโภคของคนในประเทศไปด้วย ซึ่งจะทำให้การเป็นอยู่ดีขึ้นด้วย (welfare ดีขึ้น) ในขณะเดียวกัน การที่ผู้บริโภคในประเทศมีมาตรฐานการบริโภคสินค้าเทียบเท่าการผลิตเพื่อส่งออกก็จะมีผลดีต่อภาคธุรกิจในเรื่องต้นทุนด้วย (economy of scale)

หมายเหตุ: จากมุมมองว่าประชาชนและผู้บริโภคเป็นคนเดียวกัน

(10) อะไรคือโอกาส ความท้าทาย และอุปสรรค จากความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) ต่ออุตสาหกรรมขนาดกลางขนาดย่อม (SMEs) ในประเทศไทย

1) โอกาส

การมีทางเลือกให้กับ SMEs ในเรื่องช่องทางการเข้าถึงบริการ/สินค้า เช่น การเงิน ที่มีการแข่งขันสูงขึ้น หรือ กรณีการท่องเที่ยว ก็จะมีการส่งเสริมให้มีความสะดวกในเรื่องปัจจัยพื้นฐาน เช่น วิชา เป็นต้น ซึ่งจะมีผลต่อธุรกิจต่อเนื่องที่มักจะเป็นธุรกิจขนาดเล็ก

2) ความท้าทาย

เป็นตัวเร่งให้ต้องพัฒนาตัวเองให้สอดคล้องกับข้อตกลงแต่ละเรื่อง

3) อุปสรรค

ความเข้าใจและการใช้ประโยชน์จาก TPP ซึ่ง SMEs มักจะขาดอยู่มาก ดังนั้น หน่วยงานรัฐจะต้องตระหนักและดำเนินการให้ ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานรัฐยังไม่ได้ดำเนินการ และจริงๆ แล้วรัฐจะต้องทำล่วงหน้า เพราะประเด็นการเจรจาที่พอจะเห็นอยู่แล้ว

(11) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยหรือไม่

มีผลดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากเรื่องสิ่งแวดล้อมจะมีบทบาทมากทั้งในเนื้อหาของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง และการพ่วงอยู่โดยอ้อมในเรื่องอื่น เช่น มาตรฐานสินค้า ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ย่อมจะต้องมีการปรับและจัดการให้ตรงกับข้อตกลง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อไทยที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถตกลงกันได้ เช่น สูงเกินความสามารถไทยในปัจจุบัน แต่ไทยก็ต้องนำไปเตรียมการเพื่อพัฒนาให้ต่อไป

(12) ท่านคิดว่าการเปิดการค้าเสรีตามความตกลง TPP ที่มีการยกเลิกอุปสรรคทางการค้าโดยสิ้นเชิง มีการเปิดเสรีด้านการค้าบริการ การขยายความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยอย่างไร

จะเป็นคุณหรือโทษนั้นขึ้นกับแนวคิดของไทย และความสามารถในการเจรจา ซึ่งมองว่าไทยอาจจะไม่พร้อมเปิดหรือรับเงื่อนไขจากการเจรจาได้ทั้งหมด ดังนั้น ไทยจะต้องคำนวณเรื่องเวลาที่ไทยจะพร้อม (สำหรับประเด็นที่ยังไม่พร้อมแข่ง) และเร่งพัฒนาในช่วงเวลาที่เจรจามาได้

กรณีทรัพย์สินทางปัญญานั้น เข้าใจว่าการให้การคุ้มครองคือการพร้อมที่จะให้ผู้ขาด ดังนั้น การเจรจาจะต้องคิดถึงว่าหากจะให้ผู้ขาด เป็นเวลาเท่าใด เราก็จะต้องถึงเรื่องราคาด้วย ไม่ใช่ยอมให้ผู้ขาด แล้วมีอิสระเรื่องราคา

(13) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดการค้าเสรีตามความตกลงระหว่างประเทศ มิได้อยู่ที่การตรากฎหมายและระเบียบข้อบังคับเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณี หากแต่อยู่ที่การปรับตัวของภาคเอกชน ให้สามารถแข่งขันและสามารถเติบโตได้ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เปลี่ยนแปลง

เห็นด้วยว่า ความท้าทาย ไม่ได้ขึ้นกับกฎหมาย แต่มองว่าภาคเอกชนมีความสามารถและความยืดหยุ่นในการปรับตัวอยู่แล้ว แต่การปรับตัวได้นั้น จะต้องมีการกฎหมายมาสนับสนุน ตามปกติวิถีของการทำธุรกิจ ดังนั้น การที่จะแข่งขันและเติบโตภายใต้กติกาที่เปลี่ยนแปลงนั้น ก็จะต้องขึ้นกับ กฎหมาย ที่จะต้องสอดคล้องกับข้อตกลงหรือกติกาใหม่ด้วย เช่น เรื่องการอำนวยความสะดวกทางการค้า (Trade Facilitation) ซึ่งถ้าจะให้สะดวกก็ต้องแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศุลกากร (เช่น ระยะเวลาในกระบวนการนำเข้าสินค้า/ส่งออก ที่จะต้องเร็วขึ้น) ซึ่งจะทำให้ต้นทุนถูกลง แข่งขันได้

(14) ท่านคิดว่าพันธกรณีการค้าเสรีใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ที่ไทยควรทำเป็นข้อเสนอข้อเรียกร้องในการเจรจาความตกลง TPP

คงไม่มีกรอบเจรจาที่จะเป็นโมเดลได้ชัดเจน เพราะบางกรอบที่ผ่านมาก็ได้ประโยชน์ดีมากในบางเรื่อง แต่ไม่ดีในบางเรื่อง

(15) ท่านคาดการณ์ว่า บริษัทของท่านจะมีสถานะเช่นใดในอนาคต หากประเทศไทยเข้าร่วมในความตกลง TPP

ในภาพรวมสินค้าอาหารแปรรูปมองว่ามีโอกาสส่งออกได้มากขึ้น แต่คงจะต้องแข่งขันสูงมากในสินค้าปศุสัตว์ เพราะคู่แข่งใน TPP หลายประเทศเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าปศุสัตว์สำคัญ เช่น สหรัฐฯ แคนาดา

(16) ท่านคิดว่าบริษัทอุตสาหกรรมในประเทศไทยมีความรู้เกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้า และความตกลง TPP มากน้อยเพียงใด

มีความรู้ค่อนข้างน้อย (ส่วนใหญ่แค่ได้ยิน แต่ไม่รู้จริง)

(17) ท่านคิดว่าบริษัทอุตสาหกรรมในประเทศไทยต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในด้านใดบ้าง

ภาครัฐต้องจัดทำมาตรการการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันธุรกิจและผู้บริโภคไปพร้อมๆ กับการเจรจา

(18) ท่านมีความเห็นเพิ่มเติมหรือไม่

- กรณี FTA ที่ตกลงแล้วมาวิเคราะห์หาช่องทางใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น และพิจารณาโมเดลสหพลายชนของสินค้าต่างๆ ว่าจะต้องพัฒนาอะไรเพิ่มขึ้นบ้างก็ดำเนินการ ซึ่งจะเป็นฐานที่สร้างความแข็งแกร่งสำหรับรับมือกับ TPP ได้เช่นกัน

- การใช้การยกระดับความแข็งแกร่งให้กับซัพพลายเชนของธุรกิจต่างๆ จะเสมือนเป็นภูมิคุ้มกันให้กับธุรกิจไทยซึ่งจะรับมือกับทุก FTA โดยต้องมีความสนับสนุนจากภาครัฐในบางเรื่อง
- เนื่องจาก TPP เป็น FTA ที่ประกาศตัวเองว่าเป็น FTA ขั้นสูงซึ่งมากกว่าการเปิดเสรีการค้าสินค้า/การค้าบริการ แต่จะครอบคลุมถึงการเปิดเสรีการจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ ซึ่ง ไทยไม่เคยเจรจาในเรื่องเหล่านี้มาก่อน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงควรเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มเจรจา

ภาคผนวก 5

สรุปการสัมภาษณ์สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากความตกลงทีพีพี

ผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.อัษฎพร ไกรพานนท์

ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่าง

ประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วันที่ 16 กันยายน 2557

(1) ภายใต้นโยบายการค้าเสรีและการทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ ท่านคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นหรือน้อยลงอย่างไร

คำตอบ ในทางเทคนิคการกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในความตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ อาจจะช่วยให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยวัตถุประสงค์การเจรจาในภาพรวมต้องมั่นใจว่านโยบายการค้าและสิ่งแวดล้อมเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ปกป้องและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ขณะที่นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการดำเนินนโยบายการค้าเสรีต้องไม่ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมลดลง รวมทั้งต้องไม่ละเลยที่จะบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ประเทศไทยจะดำเนินการตามข้อผูกพันจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 รวมทั้งความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน (common but differentiated responsibilities) การไม่นำกฎระเบียบกฎหมาย และนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า ตลอดจนจะไม่ผ่อนปรนกฎระเบียบหรือลดมาตรฐานเพื่อให้เกิดการลดต้นทุนในการผลิตเพื่อการค้าได้เปรียบทางการค้า อย่างไรก็ตาม ในมิติด้านการค้าจะส่งผลให้เกิดการระดมทุนในการผลิตของผู้ประกอบการรายย่อย

(2) ท่านรู้จักความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) หรือไม่

คำตอบ รู้จัก ความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) เป็นการเจรจาการค้าเสรีแบบพหุภาคี ซึ่งอยู่ระหว่างการเจรจา โดยมีประเทศสมาชิกเข้าร่วมเจรจาทั้งสิ้น 12 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐฯ ออสเตรเลีย แคนาดา เม็กซิโก ญี่ปุ่น บรูไน ชิลี นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ มาเลเซีย เปรู และเวียดนาม พัฒนามาจากความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPSEP) หรือ P4 ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 ซึ่งมีสมาชิก 4 ประเทศ ได้แก่ ชิลี นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และบรูไน ซึ่งประเทศผู้เจรจา TPP มีเจตนารมณ์ให้ TPP เป็นความตกลงการค้าต้นแบบแห่งศตวรรษที่ 21 หรือ 21st Century Trade และยกระดับไปสู่การเป็นเขตการค้าเสรีแห่งเอเชียแปซิฟิก โดยการเจรจา TPP รอบแรกจัดขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม 2553 ณ เครือรัฐออสเตรเลีย และเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2554 ผู้นำประเทศสมาชิกได้ประกาศโครงสร้างข้อตกลง ระบุลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การเปิดตลาดอย่างครอบคลุมทุกสาขา (Comprehensive Market Access)
2. ความตกลงระดับภูมิภาคโดยสมบูรณ์ (Fully Regional Agreement)
3. ประเด็นที่มีความคาบเกี่ยวกัน (Cross-Cutting Trade Issues) ได้แก่ ความสอดคล้องทางกฎระเบียบ ความสามารถในการแข่งขัน ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และการพัฒนา

4. ความท้าทายใหม่ทางการค้า (New Trade Challenges) เช่น ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5. ข้อตกลงที่มีชีวิต (Living Agreement) เปิดช่องให้มีการปรับปรุง

ทั้งนี้ ประเด็นการเจรจาทั้งหมด 25 กลุ่ม แบ่งเป็นประเด็นทั่วไป 21 กลุ่ม และประเด็นในภาพกว้าง 4 กลุ่ม แนวทางการเจรจาในปัจจุบันเป็นแบบประนีประนอมในลักษณะของ Hybrid Approach คือ ประเทศสมาชิกสามารถเจรจากับหลักภูมิภาคหรือทวีปก็ได้ ผู้มีบทบาทสำคัญในการเจรจาความตกลง ได้แก่ ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสหรัฐฯ และเมื่อในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2555 นายกรัฐมนตรี (น.ส. ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) ในขณะนั้น ได้แสดงความสนใจที่จะเข้าร่วมการเจรจาเข้าร่วมเป็นสมาชิกในความตกลงในวาระที่ นายบารัค โอบามา ประธานาธิบดีสหรัฐฯ เดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

(3) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจในประเทศไทยหรือไม่

คำตอบ มี ความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิกจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจในประเทศไทย¹ ดังนี้

1. ภาคการผลิตบางภาคจะอยู่ในภาวะหดตัว โดยเฉพาะภาคการผลิตยางและผลิตภัณฑ์จากยาง ภาคการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และภาคการผลิตนมและผลิตภัณฑ์จากนม
2. ภาคบริการจะมีแนวโน้มการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริการรับเหมาก่อสร้าง
ดังนั้น นโยบายที่เหมาะสมของรัฐ คือ การมีกลไกที่ทำให้ภาคการผลิตที่ขยายตัวนำผลได้มาชดเชยให้กับผู้ประกอบการในภาคการผลิตที่หดตัว โดยมาตรการทางภาษี และการมีส่วนร่วมในการเจรจา
3. ในแง่การค้าระหว่างประเทศ มูลค่าการส่งออกจะปรับตัวลงเล็กน้อย โดยภาคการผลิตที่จะส่งออกลดลงได้แก่ สินค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ นมและผลิตภัณฑ์นม และสินค้าในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเหล็กและผลิตภัณฑ์เหล็ก ทั้งนี้อุตสาหกรรมสิ่งทอมีแนวโน้มจะมีมูลค่าสูงขึ้นอย่างมาก สำหรับการนำเข้า จะนำเข้าเพิ่มมากขึ้นทั้งสินค้าและบริการ โดยเฉพาะเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากเนื้อสัตว์ และบริการการศึกษา

(4) ท่านคิดการกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในในการเจรจาการค้าทั้งในเวทีพหุภาคี เช่น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization) และทวีปและภูมิภาคนิยม เช่น ความตกลง TPP จะมีผลในด้านบวกหรือลบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย

คำตอบ การกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในการเจรจาการค้ามีทั้งผลบวกและผลลบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม² ดังนี้

ผลบวก เช่น กรณี TPP

1. เกิดกลไกป้องกันการทำลายสภาพแวดล้อมที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นโอกาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านสัตว์ป่า การประมงทางทะเล และการลักลอบตัดไม้
3. ส่งเสริมการผลิตและการนำเข้าสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

¹ บริษัท ไบรอัน เคฟ (ประเทศไทย) จำกัด. (2555). รายงานผลการศึกษานับสมบูรณ์ การศึกษาแนวทางการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลง Trans-Pacific Partnership.

² บริษัท ไบรอัน เคฟ (ประเทศไทย) จำกัด. (2555). รายงานผลการศึกษานับสมบูรณ์ การศึกษาแนวทางการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลง Trans-Pacific Partnership.

ผลลบ เช่นกรณี TPP

1. อาจเกิดข้อจำกัดในการทำประมงทางทะเลเพราะมีบทบัญญัติเฉพาะสำหรับการอนุรักษ์
2. อาจเกิดกรณีพิพาทจากการปฏิบัติตามอนุสัญญาที่ไทยเป็นสมาชิกอยู่ แต่ประเทศอื่น ๆ ไม่ได้เป็นสมาชิก
3. ต้องเข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาที่ไทยยังมีได้เป็นสมาชิก เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตทางทะเลแอนตาร์กติก (Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources) อนุสัญญาว่าด้วยการล่าปลาวาฬ (International Convention for Regulation of Whaling) และอนุสัญญาจัดตั้งคณะกรรมการ Inter-American Tropical Tuna
4. อาจนำไปสู่การเพิ่มปริมาณของเสียอันตราย (Hazardous Waste) ในประเทศไทย เกิด “Pollution Haven” หรือแหล่งรองรับมลพิษจากการลงทุนของประเทศพัฒนาแล้ว³
5. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการนำสินค้า GMOs จากสหรัฐฯ ที่เข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น
6. เป็นการสร้างมาตรฐานการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTB) รูปแบบใหม่

(5) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยหรือไม่

คำตอบ ความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก มีผลดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ดังนี้

1. เกิดกลไกป้องกันการทำลายสภาพแวดล้อมที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากการเข้าร่วมความตกลงสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ 7 ฉบับ ซึ่งระบุในนโยบายการค้าใหม่ของสหรัฐฯ (2007 New Trade Policy) และการมีบทบัญญัติเฉพาะสำหรับการอนุรักษ์ใน 3 ส่วน คือ สัตว์ป่า การประมงทางทะเล และไม้แปรรูป หรือการลักลอบตัดไม้
2. ส่งเสริมการผลิตและการนำเข้าสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการลดภาษีสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมให้เหลือศูนย์ และขยายขอบเขตของมาตรการห้ามการค้าสินค้าของป่าที่เก็บเกี่ยวโดยผิดกฎหมาย (Illegally Harvested Forest Products)

แต่ก็มีผลลบต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ดังนี้

1. อาจมีผลต่อการบังคับให้มีการคุ้มครองดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการดำเนินการ เพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทกับการส่งเสริมการค้าเสรี และการคุ้มครองการลงทุน
2. หากประเทศสมาชิก TPP มีนโยบายที่จะคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวดหรือยึดถือปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ MEAs อย่างเคร่งครัด จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทกับการส่งเสริมการค้าเสรี การคุ้มครองการลงทุน
3. เกิดการสูญเสียความมั่นคงทางอาหาร เกิดปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม กีดขวางการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ

³ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. (2554). การเตรียมความพร้อมในการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐฯ ด้านสิ่งแวดล้อม: ข้อเสนอแนะและบทเรียนจากต่างประเทศ.

(6) ท่านคิดว่าอะไรคือความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย หากประเทศไทยเปิดให้มีการค้าเสรี โดยเฉพาะเมื่อความตกลง AEC และ TPP มีผลบังคับ

คำตอบ ต้องมีนโยบายการปรับปรุงให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการดำเนินงานตามอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อความตกลง AEC และ TPP มีผลบังคับ เนื่องจากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนหลายฉบับ จึงจำเป็นต้องดำเนินการเตรียมการด้านกฎหมายและมาตรการรองรับให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกฎหมายภายในประเทศของไทยมีจำนวนหลายฉบับ และในแต่ละฉบับสามารถนำมาปรับใช้กับอนุสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีได้มากกว่า ๑ ฉบับ ในทางกลับกัน อนุสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคีฉบับใดฉบับหนึ่งมีกฎหมายไทยเกี่ยวข้องหลายฉบับ เพราะประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่รองรับอนุสัญญาฉบับที่ประเทศไทยเป็นภาคีฉบับนั้น⁴

ทั้งนี้ นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เมื่อความตกลง AEC และ TPP มีผลบังคับ⁵ ได้แก่

1. การจัดทำและประกาศใช้กฎหมายความปลอดภัยทางชีวภาพ เพื่ออุดช่องโหว่ทางกฎหมาย และให้รัฐมีเครื่องมือทางกฎหมายเพื่อกำกับดูแล GMOs ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ส่งเสริมการใช้ “สินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” ในหน่วยงานของภาครัฐ
3. ส่งเสริมภาคเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์ การผลิตพลังงานหมุนเวียน และการผลิตที่ประหยัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
4. ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการขยายตัวทางการค้าการลงทุนและเศรษฐกิจในประเทศที่มีต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความต้องการใช้พลังงานในกระบวนการผลิต และการเพิ่มขึ้นของต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม
5. สนับสนุนภาคเอกชน เกษตรกรและประชาชน ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การควบคุมการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ และการปรับตัวต่อความเสี่ยงต่อความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การให้เงินสนับสนุนการพัฒนาและวิจัย
6. ออกแบบมาตรการควบคุมมลพิษและก๊าซเรือนกระจกรูปแบบใหม่ เช่น มาตรการภาษีมลพิษ มาตรการลดก๊าซเรือนกระจกโดยใช้กลไก Cap-and-Trade มาตรการค่าธรรมเนียมบรรจุภัณฑ์ และมาตรการค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์
7. สนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานขนาดใหญ่ไปยังโรงงานขนาดเล็ก
8. ยกระดับความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน องค์กรทางวิทยาศาสตร์ ชุมชนในท้องถิ่น ในการแก้ปัญหาที่ผิดกฎหมายเกี่ยวกับสัตว์ป่าและผลผลิตจากพืชป่า และส่งเสริมวัฒนธรรมที่ช่วยปรับปรุงการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

⁴ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). โครงการศึกษาวิจัย “การเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558”

⁵ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). รายงานการศึกษาโครงการจัดทำท่าทีและแนวทางการดำเนินงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อม

(7) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ หากประเทศไทยจะลดหย่อนมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคทางการค้า และเพื่อดึงดูดการลงทุนโดยตรงและทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในประเทศไทย

คำตอบ ไม่เห็นด้วยที่ประเทศไทยจะลดหย่อนมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคทางการค้า เพื่อดึงดูดการลงทุน เนื่องจากประเทศไทยมุ่งมั่นจะดำเนินการตามข้อผูกพันจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 และความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดำเนินการค้าเสรีต้องไม่ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอ่อนแอลง หากประเทศไม่มีมาตรการที่เคร่งครัด จะก่อให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะ คือ 1) ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป และ 2) การปลดปล่อยมลภาวะหรือของเสียอันเนื่องมาจากระบวนการผลิต การใช้สารเคมี หรือสารพันธุกรรมดัดแปลง นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงหลักการค้าเสรี ต้นทุนการผลิตและราคาสินค้าของไทยมีระดับต่ำกว่าบางประเทศคู่แข่ง และสามารถแข่งขันภายในต่างประเทศได้ดีกว่า ทำให้ผู้ประกอบการของประเทศคู่แข่งดำเนินตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดกระตุ้นทุนการผลิตสินค้าที่สูงกว่า ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศมิใช่การค้าเสรีที่แท้จริง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการรายย่อย⁶

(8) การเปิดเสรีการค้าบริการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการน้ำ กำจัดขยะ น้ำเสีย ฯลฯ จะเป็นผลดีต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยหรือไม่

คำตอบ การเปิดเสรีการค้าบริการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่น่าจะเป็นผลดี เพราะการเปิดเสรีการค้าบริการ อาจก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างผู้ใช้น้ำต่าง ๆ ในบางพื้นที่ ปัญหาการจัดการขยะที่ตกค้างหรือปนเปื้อน ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากแหล่งบริการ และการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อการขยายพื้นที่บริการ รวมถึงต้นทุนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น เช่น การกำจัดขยะ การบำบัดน้ำเสีย การนำทรัพยากรมาใช้ ต้นทุนด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ต้นทุนความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ส่งผลต่อการขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป⁷

อย่างไรก็ตาม ก็เป็นความท้าทายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการหาแนวทางการบริหารจัดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย อาทิ การออกแบบมาตรการควบคุมมลพิษในเชิงบังคับรูปแบบใหม่ สำหรับบังคับใช้ในอนาคต เช่น มาตรการภาษีมลพิษ หรือภาษีเพื่อสิ่งแวดล้อม มาตรการยกระดับมาตรฐานการปล่อยมลพิษ เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ก่อมลพิษมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเป็นที่เชื่อว่ามาตรการเหล่านี้จะมีการบังคับใช้อย่างกว้างขวางในประเทศต่าง ๆ ในกลุ่ม TPP ทั้งนี้ มาตรการบังคับดังกล่าว ควรเริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป ยึดหลักความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

ทั้งนี้ ประเทศไทยสามารถดึงเงินทุนจากต่างชาติมาบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น ประชาชนได้รับบริการที่มีคุณภาพเพิ่มสูงขึ้นและหลากหลาย รวมทั้งช่วยเสริมสร้างศักยภาพและประสิทธิภาพของผู้ประกอบการเกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม การเปิดเสรีการค้าบริการจะส่งผล

⁶ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. (2554). การเตรียมความพร้อมในการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐ ด้านสิ่งแวดล้อม: ข้อเสนอแนะและบทเรียนจากต่างประเทศ.

⁷ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). รายงานการศึกษา โครงการจัดทำทำที่และแนวทางการดำเนินงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อม

กระทบต่อผู้ประกอบการภายในประเทศ ซึ่งมีความสามารถในการแข่งขันที่จำกัดทั้งด้านความเชี่ยวชาญและเทคโนโลยี

(9) ท่านคิดว่าการผลักดันยกระดับคุ้มครองสิ่งแวดล้อมผ่านความตกลงเอฟทีเอและความตกลงการค้าเสรีต่างๆ จะส่งเสริมให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่

คำตอบ การผลักดันยกระดับคุ้มครองสิ่งแวดล้อมผ่านความตกลง FTA และความตกลงการค้าเสรีต่างๆ ส่งเสริมให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของการยึดมั่นและปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพไม่ลดระดับการบังคับใช้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการการค้าและการลงทุน

(10) หากมีพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมในความตกลงเอฟทีเอ เช่น ความตกลง TPP ควรจะมีการกำหนดมาตรการบังคับตามพันธกรณีดังกล่าวหรือไม่ เช่น กำหนดให้รัฐภาคีมีสิทธิระงับการให้สิทธิพิเศษทางการค้าได้ หากมีการละเมิดพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อม

คำตอบ ไม่ควรมีการกำหนดมาตรการบังคับตามพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมในความตกลง TPP เพราะมาตรการบังคับตามพันธกรณีความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่เป็นการจำกัดการค้าเสรี ไม่ว่าจะเป็น การห้ามค้าสัตว์และพืชที่ใกล้สูญพันธุ์ในอนุสัญญา CITES การจำกัดการใช้ประโยชน์และเข้าถึงทรัพยากรทางชีวภาพในอนุสัญญา CBD และการควบคุมหรือห้ามเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายโดยเสรีตามอนุสัญญา Basel เป็นต้น ซึ่งตามเจตนารมณ์ของ WTO เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการค้าที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงมีการเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกของ WTO สามารถกำหนดมาตรการที่เป็นการจำกัดการค้าเสรีได้ ในกรณีที่เป็นกรณีการดำเนินการเพื่อคุ้มครองชีวิต คน สัตว์ และพืช และเพื่อเป็นการคุ้มครองทรัพยากรที่ใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งตามมาตรการของอนุสัญญา CITES CBD และ BASEL อาจส่งผลกระทบให้การส่งออกและนำเข้าของไทยลดลง โดยเฉพาะในสินค้าบางประเภทที่อยู่ในการควบคุมของอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งประเทศภาคีสมาชิกของพันธกรณีความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม ต่างยอมรับหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการระงับไว้ก่อน และการให้แรงจูงใจทางการเงินเพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ มาตรการในระเบียบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเน้นการเลือกปฏิบัติระหว่างประเทศสมาชิก ส่งเสริมการใช้ Import Ban และ Export Ban เน้นการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อาจจะขัดขวางการขยายตัวของการผลิต⁸

ในประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อม สหรัฐอเมริกามีข้อเรียกร้องให้สามารถใช้บทบัญญัติการระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Provisions) เช่นเดียวกับที่ใช้ในบทบัญญัติการค้าอื่นๆ ในมาตรฐานที่ไม่แตกต่างกัน ทั้งการชดเชยความเสียหาย (Compensation) กระบวนการพิจารณา (Procedures) และการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ (Sanction) ซึ่งต่างจากในอดีตที่การระงับข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมจะขึ้นอยู่กับการใช้ค่าปรับเป็นส่วนใหญ่ และถูกจำกัดเพียงข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเรียกร้องในเรื่องนี้จะสร้างผลกระทบต่อการเพิ่มต้นทุนของผู้ประกอบการไทยในการปรับตัวให้สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้น และเกี่ยวข้องกับผลกระทบในการใช้อำนาจทางตุลาการของไทย ซึ่งหมายรวมถึงการที่เอกชนสามารถฟ้องร้องได้ด้วย

⁸ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). รายงานการศึกษา โครงการจัดทำทำที่และแนวทางการดำเนินงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อม

(11) ท่านคิดว่าประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศจะถูกกระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ รัฐควรจะมีมาตรการกระจายผลประโยชน์ไปยังทุกส่วนในสังคมอย่างไร และจะเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างไร

คำตอบ ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศควรจะถูกกระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน เพราะการเปิด FTA จะเกิดผลดีต่อผู้ประกอบการที่ส่งสินค้าออก แต่จะเกิดผลกระทบต่อผู้ผลิตภายในประเทศ ดังนั้น ภาครัฐควรมีนโยบายและมาตรการรองรับเพื่อการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจาก FTA โดยต้องมีการศึกษาวิจัยมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ภาคเอกชนจะต้องเสียโอกาสในการแข่งขัน เพื่อชดเชยความเสียหายให้ได้อย่างเป็นธรรม รวมทั้งการสนับสนุนทางการเงินในการยกระดับความสามารถในการผลิตตลอดจนหาแนวทางการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจ

รัฐบาลควรมีการวางแผนป้องกันผลเสียที่เกิดขึ้น และกำหนดมาตรการในการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายการเจรจาที่คำนึงถึงระดับการพัฒนา หลักการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน และความพร้อมของกฎหมายภายใน และกำหนดให้มีระยะเวลาในการปรับตัวและมาตรการรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

(12) ท่านคิดว่านโยบายการค้าเสรีของประเทศไทยควรมีความโปร่งใสมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

คำตอบ นโยบายการค้าเสรีของประเทศไทยควรมีความโปร่งใสมากขึ้น และเปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โดยจัดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะต่อกรอบการเจรจา เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2557 เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเพื่อให้เอกชนมีความพร้อมในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งให้เกิดท่าทีไทยที่เหมาะสมในการเจรจาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเพื่อเป็นการวางแผนป้องกันผลเสียและบริหารจัดการผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(13) ท่านคิดว่ามีประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมใด ที่ประเทศไทยควรให้ความสนใจและทำเป็นข้อเสนอในการเจรจาการค้าความตกลงทีพีพี (TPP)

คำตอบ

ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยควรให้ความสนใจและทำเป็นข้อเสนอในการเจรจา ได้แก่

1. ประเทศสมาชิก TPP ยอมรับที่ไทยจะไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญาการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants - UPOV)UPOV
2. การร่วมกับประเทศพัฒนาประเทศอื่นๆ ปฏิเสธข้อเสนอด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด เพราะอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงหลายประการ เช่น ข้อจำกัดในการประมง สินค้าส่งออกถูกกีดกันด้วยการนำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นข้ออ้างและหันมามุ่งเน้นสร้างกลไกความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างศักยภาพ (Capacity-building) และถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) แก่ประเทศกำลังพัฒนาแทน
3. ประเด็นที่ควรให้ความสนใจ เช่น ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเติบโตสีเขียว (Green Growth) และความหลากหลายทางชีวภาพ

4. การรับรองพันธุ์กรรมที่ไทยมีความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดลอม ซึ่งการปฏิบัติตามไม่ถือว่าเป็นการละเมิดข้อตกลงการค้าเสรี
5. การกำหนดมาตรฐานที่แตกต่างกันของการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดลอม เพื่อเปิดช่องทางให้มีการปรับตัวทั้งในส่วนของประเทศ และ การบังคับใช้กฎหมายภายในอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นสำคัญในการสร้างความร่วมมือด้านสิ่งแวดลอม
6. การนำหลักการที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เกี่ยวกับการเข้าถึงการใช้ประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเป็นธรรมมาบัญญัติในความตกลง TPP เช่น การกำหนดให้มีการเปิดเผยแหล่งที่มาของสารพันธุกรรมที่ใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ (Disclosure of Origin)⁹

(14) ท่านคิดว่าการเปิดการค้าเสรีภายใต้ความตกลง TPP ที่มีการยกเลิกอุปสรรคทางการค้าโดยสิ้นเชิง มีการเปิดเสรีด้านการค้าบริการ การขยายความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จะเป็นคุณและโทษต่อประเทศไทยอย่างไร

คำตอบ¹⁰

1. การเปิดการค้าเสรี ยกเลิกอุปสรรคทางการค้าโดยสิ้นเชิงจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการขยายตลาดส่งออกไปสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคู่ค้าสำคัญของไทย สำหรับสินค้าบางประเภทที่ไทยมีศักยภาพและถูกกีดกัน และผู้ผลิตในประเทศสามารถนำเข้าสินค้าหรือวัตถุดิบได้ในราคาที่ต่ำลง ทำให้ประหยัดต้นทุนในการผลิต อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเจตนารมณ์ของความตกลง TPP ทุกประเทศต้องยกระดับให้มีมาตรฐานเท่าเทียมกัน ทำให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญการแข่งขันสูงขึ้น เพื่อปรับปรุงให้มาตรฐานด้านสิ่งแวดลอม
2. การเปิดเสรีด้านการค้าบริการด้านสิ่งแวดลอม จะสามารถดึงเงินทุนจากต่างชาติมาบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมได้มากขึ้น ประชาชนได้รับบริการที่มีความหลากหลายและคุณภาพเพิ่มสูงขึ้น ในทางกลับกันอาจก่อให้เกิดโทษ คือ เอกชนสามารถฟ้องร้องภาครัฐจากกรณีพิพาทภายใต้ Investor-state Dispute และผู้ประกอบการเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น รวมทั้งการเกิดข้อจำกัดต่อการผูกขาดกิจการโดยผู้ประกอบการต่างชาติ
3. การขยายความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา
 - สิทธิบัตรพืชและสัตว์ ก่อให้เกิดคุณ คือ สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรและภาคส่วนอื่น ๆ พัฒนาพันธุ์พืชและสัตว์ขึ้นเองในประเทศ ก่อให้เกิดโทษ คือ ไทยต้องขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรให้ครอบคลุมพืชและสัตว์ และเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (International Convention for the Protection of New Varieties of Plants - UPOV) วิธีปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่นถูกกระทบ เนื่องจากการคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร จะทำให้เกษตรกรเก็บพันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครองไว้ใช้ในฤดูกาลต่อไปไม่ได้ และเปิดโอกาสให้เกิด “โจรสลัดชีวภาพ”(Bio-piracy) นำพันธุ์พืชเก่าไปปรับปรุงพันธุ์เล็กน้อยก่อนขึ้นทะเบียนสิทธิบัตร

⁹ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. (2554). การเตรียมความพร้อมในการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐ ด้านสิ่งแวดลอม: ข้อเสนอแนะและบทเรียนจากต่างประเทศ.

¹⁰ บริษัท ไบรอัน เคฟ (ประเทศไทย) จำกัด. (2555). รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ การศึกษาแนวทางการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลง Trans-Pacific Partnership.

(15) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดการค้าเสรีตามความตกลงระหว่างประเทศ มิได้อยู่ที่การตรากฎหมายและระเบียบข้อบังคับเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณี หากแต่อยู่ที่การปรับตัวของภาคเอกชน ให้สามารถแข่งขันและสามารถเติบโตได้ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เปลี่ยนแปลง

คำตอบ เห็นด้วยว่าเป็นความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดการค้าเสรีตามความตกลงระหว่างประเทศ มิได้อยู่ที่การตรากฎหมายและระเบียบข้อบังคับเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณี หากแต่อยู่ที่การปรับตัวของภาคเอกชน ให้สามารถแข่งขันและสามารถเติบโตได้ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากจะต้องยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมให้มีความเท่าเทียมกันทุกประเทศ โดยผู้ผลิตของแต่ละประเทศต้องรักษาระยะอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อขจัดปัญหาความได้เปรียบ/เสียเปรียบในการแข่งขันเชิงธุรกิจการค้า อีกทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหามาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน (Disparity Standard) ซึ่งทำให้การผลิตในประเทศที่มีมาตรฐานสูงมีต้นทุนที่สูง ส่งผลให้เสียเปรียบในการแข่งขันกับประเทศที่มีมาตรฐานที่ต่ำกว่า ดังนั้น ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จึงมักจะกำหนดมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมที่ต่ำ เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมของตนมีความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดโลก ส่วนประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวด ก็มักจะมีการอุดหนุนจากรัฐบาล เพื่อเป็นการสนับสนุนอุตสาหกรรมในประเทศ ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วจะใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นข้ออ้างในการกีดกันทางการค้า เพราะประเทศกำลังพัฒนามีระดับเทคโนโลยีที่ต่ำกว่า จึงไม่สามารถปรับปรุงกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดได้¹¹

(16) ท่านคิดว่าพันธกรณีการค้าเสรีใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ที่ไทยควรทำเป็นข้อเสนอข้อเรียกร้องในการเจรจาความตกลง TPP

คำตอบ¹²

1. การรับรองพันธกรณีที่ไทยมีต่อความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม โดยควรกำหนดเป็นหลักการที่ชัดเจนว่าการปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวไม่ถือเป็นอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี และไม่เป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิของนักลงทุนที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้ความตกลง TPP
2. การกำหนดมาตรฐานที่แตกต่างกันของการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีช่องว่างในการปรับตัวของภาคประชาชน และการปรับปรุงบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ ควรใช้ตัวบ่งชี้ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์กับไทยมากที่สุด เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความร่วมมือด้านวิชาการและเทคโนโลยี
3. การบัญญัติข้อยกเว้นในลักษณะ “Carve-Out” คือ ไม่ตกอยู่ในบังคับของข้อตกลงเกี่ยวกับการเปิดการลงทุน หรือ ให้ข้อยกเว้นมีความสำคัญเหนือกว่าบทลงโทษกรณีมีข้อพิพาทเกิดขึ้น
4. การใช้ Mechanisms to Enhance Environmental Performance ให้เป็นประโยชน์ โดยสนับสนุนให้มีการเป็นหุ้นส่วน ไทยควรมีเงื่อนไขให้สหรัฐอเมริกา และประเทศพัฒนาอื่น ๆ กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับผู้ที่เกี่ยวข้องของไทย เพื่อให้เกิดการปรับปรุงการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น

¹¹ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). รายงานการศึกษา โครงการจัดทำทำที่และแนวทางการดำเนินงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อม.

¹² สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. (2554). การเตรียมความพร้อมในการเจรจา FTA ไทย-สหรัฐ ด้านสิ่งแวดล้อม: ข้อเสนอแนะและบทเรียนจากต่างประเทศ.

5. การคุ้มครองพืชและสัตว์ภายใต้ระบบสิทธิบัตรจะต้องยืนยันในหลักการและสิทธิของประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก ที่ได้กำหนดในความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: TRIPS) ซึ่งเปิดโอกาสให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิกในการปฏิเสธไม่ให้ความคุ้มครองพืชและสัตว์ภายใต้ระบบสิทธิบัตรได้
6. การไม่ยอมรับการใช้กลไกระงับข้อพิพาทโดยผ่านระบบอนุญาโตตุลาการ โดยเฉพาะคดีด้านสิ่งแวดล้อม

(17) ท่านคิดว่าประเทศไทยต้องปรับปรุงด้านใดบ้าง เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

คำตอบ ประเทศไทยจะต้องปรับปรุงให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อบริหารจัดการตามอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อม ซึ่งนิยามและขอบเขตของกฎหมายสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมทั้งกฎหมาย กฎระเบียบของประเทศสมาชิกและข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่จำกัดเฉพาะกฎหมายของรัฐส่วนกลาง หรือรัฐบาลกลางเท่านั้น ไม่รวมกฎหมายในระดับต่ำกว่ารัฐบาลกลาง ข้อกำหนดดังกล่าวอาจมีปัญหาในทางปฏิบัติเนื่องจากกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเป็นกฎหมาย หรือกฎระเบียบในระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจมีข้อขัดแย้งกับด้านการค้าและการลงทุน นอกจากนี้เนื้อหาของกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ระบุไว้ในร่างความตกลง TPP มุ่งเน้นที่ปัญหามลพิษ การคุ้มครองพืชและสัตว์ แต่ไม่ครอบคลุมถึงกฎหมายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่างๆ ข้อกำหนดดังกล่าว มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ พลังงาน ทรัพยากรน้ำ ฯลฯ กับการคุ้มครองนักลงทุนต่างชาติภายใต้บทคุ้มครองการลงทุน

(18) ท่านมีความเห็นเพิ่มเติมหรือไม่

คำตอบ ข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับข้อบทด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสหรัฐมีข้อเรียกร้องให้สามารถใช้บทบัญญัติการระงับข้อพิพาทเช่นเดียวกับที่ใช้ในบทอื่นๆ ในมาตรฐานที่ไม่แตกต่างกัน ทั้งการชดเชยความเสียหาย กระบวนการพิจารณาและการลงโทษ แต่เนื่องจากถูกอีก 11 ประเทศ ที่ร่วมเจรจาคัดค้านอย่างหนัก ในร่างตัวบทล่าสุดจึงระบุให้ใช้กลไกปรึกษาหารือในระดับเจ้าหน้าที่และระดับรัฐมนตรี และการจัดตั้งอนุญาโตตุลาการ หากอนุญาโตตุลาการตัดสินว่ามีการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในบทสิ่งแวดล้อม ให้ประเทศคู่ขัดแย้งได้ร่วมกันจัดทำ "แผนปฏิบัติการ" ที่ตกลงร่วมกันและเป็นที่ยอมรับของคู่ขัดแย้ง ทั้งนี้ ไม่มีการระบุถึงบทลงโทษ หากมีการละเมิดข้อกำหนดต่าง ๆ ในบทสิ่งแวดล้อม หรือการไม่ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการตามข้อกำหนดของอนุญาโตตุลาการ

ภาคผนวก 6
สรุปการสัมภาษณ์สำนักบริการการค้าและการลงทุน
กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายณรงค์ พูลพิพัฒน์
ผู้อำนวยการสำนักบริการการค้าและการลงทุน
วันที่ 8 ตุลาคม 2557

(1) ภายใต้นโยบายการค้าเสรีและการทำความตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ ท่านคิดว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นหรือน้อยลงอย่างไร

คำตอบ ควรพิจารณาผลกระทบแยกตามหัวข้อการเจรจา (chapter) และข้อผูกพัน (commitment) ว่าแต่ละหัวข้อนั้นๆ จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร เช่น

- การเปิดเสรีการค้าและบริการ (trade and services) จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย โดยเฉพาะการเปิดเสรีให้กับบริษัทต่างชาติที่มีศักยภาพในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น มีเทคโนโลยีสูงในเรื่องการจัดการน้ำเสีย การกำจัดของเสีย เป็นต้น

- การเปิดเสรีการค้าสินค้า (trade in goods) อาจเป็นผลเสียต่อประเทศไทย กรณีการนำเข้าสินค้าประเภทใช้แล้วเพื่อนำมา recycle ซึ่งมักไม่มีการเก็บภาษี หรือมีการลักลอบนำเข้าของเสียอันตราย ดังนั้นประเทศไทยจำเป็นต้องมีมาตรการในการดูแลเรื่องการนำเข้าสินค้าประเภทใช้แล้วโดยเฉพาะที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมของไทย เช่น เก็บภาษีในอัตราสูง หรือ มีบทลงโทษที่รุนแรง

- การเปิดเสรีการลงทุน (investment) อาจจะเป็นผลเสียต่อประเทศไทยในกรณีที่มีการลงทุนประเภทอุตสาหกรรมหนักและมีมลพิษสูง เช่น อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมเหมืองแร่ เป็นต้น

(2) ท่านรู้จักความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) หรือไม่

คำตอบ รู้จัก

(3) ท่านคิดว่าการกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในการเจรจาการค้าทั้งในเวทีพหุภาคี เช่น องค์การการค้าโลก (World Trade Organization) และทวิภาคีและภูมิภาคนิยม เช่น ความตกลง TPP จะมีผลในด้านบวกหรือลบต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย

คำตอบ การเจรจาการค้าเสรีเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศที่มีศักยภาพสามารถเข้าไปแข่งขันทางการค้าในระดับโลก การกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในการเจรจานั้น อาจส่งผลกระทบทั้งในทางบวกและลบ เพราะทุกครั้งที่มีการเจรจาภายใต้หัวข้อสิ่งแวดล้อม ประเทศที่มีความสามารถในการแข่งขันมักเรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจายกระดับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น เพื่อเหตุผลในด้านปกป้องและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็อาจเป็นข้ออ้างในการกีดกันทางการค้า

- ผลกระทบทางลบ เช่น ทำให้สินค้าของประเทศคู่เจรจาถูกกีดกันมากขึ้น หากพัฒนาสินค้าไม่ได้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมตามที่ตกลง

- ผลกระทบในทางบวก เช่น สินค้าส่งออกได้มากขึ้น ถ้าหากสามารถยกระดับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้น เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีความศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน และส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของประเทศและของโลกดีขึ้นด้วย

(4) ท่านคิดว่าความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก (TPP) จะมีผลดีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยหรือไม่

คำตอบ ในมุมมองของการพัฒนา ความตกลง TPP น่าจะส่งผลดีกับประเทศไทยและกับโลก เนื่องจากอะไรก็ตามที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ควรที่จะมีมาตรฐานในระดับสูง ดังนั้น ประเทศไทยควรพัฒนาระดับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมให้สูงขึ้นถึงแม้ไม่มีความตกลง TPP นอกจากนี้ควรมีกฎหมายหรือมาตรการจัดการภายในประเทศที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เพื่อใช้บังคับ หรือสร้างแรงจูงใจ และมีบทลงโทษที่เข้มงวดหากไม่ปฏิบัติตาม

(5) ท่านคิดว่าอะไรคือความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย หากประเทศไทยเปิดให้มีการค้าเสรี โดยเฉพาะเมื่อความตกลง AEC และ TPP มีผลบังคับ

คำตอบ ควรเร่งให้เกิดการพัฒนาออกกฎหมายใหม่และ/หรือปรับปรุงกฎหมายเดิมที่มีอยู่ภายในประเทศให้ครอบคลุมทุกมิติของสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ควรผลักดันหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายให้สามารถบังคับใช้ได้ อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหากหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพจะทำให้ไทยต้องเป็นฝ่ายตั้งรับในการเจรจาในเวทีโลก ไม่มีอำนาจต่อรอง

(6) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ หากประเทศไทยจะลดหย่อนมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกละเลยมองว่าเป็นอุปสรรคทางการค้า และเพื่อดึงดูดการลงทุนโดยตรงและทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในประเทศไทย

คำตอบ ไม่เห็นด้วย หากประเทศไทยจะลดหย่อนมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ต่ำลง ไม่ควรเอื้อประโยชน์ในการยกเว้นภาษีตามนโยบายการส่งเสริมการลงทุนให้กับนักลงทุนที่เข้ามาลงทุนในประเทศ แต่ควรยกระดับมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมภายในประเทศให้สูงขึ้น เพื่อให้ได้นักลงทุนที่มีคุณภาพ

(7) การเปิดการค้าเสรีการค้าบริการด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการน้ำ กำจัดขยะ น้ำเสีย ฯลฯ จะเป็นผลดีต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยหรือไม่

คำตอบ เป็นผลดีต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย ประเทศไทยควรมีการเปิดการค้าเสรีการค้าบริการ โดยเฉพาะนักลงทุนที่มีศักยภาพในการดูแลจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อมมีเทคโนโลยีขั้นสูง

(8) ท่านคิดว่าการผลักดันยกระดับคุ้มครองสิ่งแวดล้อมผ่านความตกลงเอฟทีเอและความตกลงการค้าเสรีต่างๆ จะส่งเสริมให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่

คำตอบ เห็นด้วยกับการยกระดับคุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้มีมาตรฐานสูงขึ้นมากเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้ส่งเสริมให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(9) หากมีพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมในความตกลงเอฟทีเอ เช่น ความตกลง TPP ควรจะมีการกำหนดมาตรการบังคับตามพันธกรณีดังกล่าวหรือไม่ เช่น กำหนดให้รัฐภาคีมีสิทธิระงับการให้สิทธิพิเศษทางการค้าได้ หากมีการละเมิดพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อม

คำตอบ ควรจะมีการกำหนดมาตรการบังคับตามพันธกรณี ข้อดี คือ สามารถใช้พันธกรณีมาเป็นข้ออ้างในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในประเทศ แต่ข้อเสีย คือ มีความยุ่งยากเนื่องจากอาจไม่สอดคล้องกับ

นโยบายภายในประเทศ ดังนั้น ถ้าหากประเทศไทยสามารถแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเดิมที่มีอยู่ภายในประเทศ ก่อนที่จะไปเจรจา จะทำให้สามารถกำหนดค่าที่เจรจาและจำกัดข้อสงวนของประเทศได้ง่ายขึ้น และไทยควร ยอมรับข้อเรียกร้องของคู่เจรจาที่มีพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดควบคู่ไปกับการปรับปรุงกฎหมาย ให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากจะส่งผลให้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมของไทยสูงขึ้น

(10) ท่านคิดว่าประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศจะถูกกระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียม กันหรือไม่ รัฐควรจะมีมาตรการกระจายผลประโยชน์ไปยังทุกส่วนในสังคมอย่างไร และจะเยียวยาผู้ได้รับ ผลกระทบอย่างไร

คำตอบ ควรเร่งแก้ปัญหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย และการผูกขาดทางการค้าจากบริษัทขนาดใหญ่ภายในประเทศ การเปิดเสรีทางการค้าจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการผูกขาด ทำให้เกิดการแข่งขันทาง การตลาดผลประโยชน์ทางการค้าถูกกระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ได้มากขึ้น และสร้างความเป็นธรรมให้กับ ผู้บริโภค

การเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ คิดว่าการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไป กับการให้การศึกษาเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งที่ดีที่สุด สำหรับกองทุนเพื่อเยียวยาอาจไม่มีประโยชน์ มากนัก

(11) ท่านคิดว่านโยบายการค้าเสรีของประเทศไทยควรมีความโปร่งใสมากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ เสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

คำตอบ เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และควรมีการ เปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนรับทราบอย่างละเอียด แต่ทั้งนี้ ควรอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และกระบวนการมีส่วนร่วม ของภาคประชาชนที่ถูกต้องชัดเจน ผู้ที่ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะควรแสดงตนว่ามีความรู้และ ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ และมีข้อมูลหลักฐานที่เพียงพอสำหรับการให้ความเห็น

(12) ท่านคิดว่ามีประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมใด ที่ประเทศไทยควรให้ความสนใจและทำเป็นข้อเสนอในการ เสร็จจากการค้าความตกลงทีพีพี (TPP)

คำตอบ สำหรับประเทศไทย ควรเน้นประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการเปิดเสรีด้านการลงทุน โดยเฉพาะ ข้อสงวนสำหรับการลงทุนที่มีมลพิษสูง และควรมีกฎหมายและมาตรการในการจัดการที่เข้มงวด เช่น การ เพิกถอนใบอนุญาต โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการเจรจาจำเป็นต้องประสานงานกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ ส่งเสริมการลงทุน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบtlงทุนกับบtlงสิ่งแวดล้อม

(13) ท่านคิดว่า การเปิดการค้าเสรีภายใต้ความตกลง TPP ที่มีการยกเลิกอุปสรรคทางการค้าโดยสิ้นเชิง มี การเปิดเสรีด้านการค้าบริการ การขยายความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จะเป็นคุณและโทษต่อประเทศ ไทยอย่างไร

คำตอบ การเปิดการค้าเสรีที่มีการยกเลิกอุปสรรคทางการค้าโดยสิ้นเชิงมีทั้งคุณและโทษต่อประเทศไทย ดังนั้น หากจะทำให้เกิดประโยชน์กับประเทศไทยมากที่สุด ควรเร่งพัฒนาปรับปรุงกฎหมายและมาตรฐาน ด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศไทยให้สูงขึ้นก่อนที่จะมีการเจรจาความตกลงการค้าเสรี เพื่อให้ผู้เจรจา สามารถกำหนดค่าที่ประเด็นการเจรจาและจำกัดข้อสงวนในการเจรจาต่อรองได้

(14) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ความท้าทายของประเทศกำลังพัฒนาในการเปิดการค้าเสรีตามความตกลงระหว่างประเทศ มิได้อยู่ที่การตรากฎหมายและระเบียบข้อบังคับเพื่ออนุวัติการตามพันธกรณี หากแต่อยู่ที่การปรับตัวของภาคเอกชน ให้สามารถแข่งขันและสามารถเติบโตได้ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เปลี่ยนแปลง

คำตอบ ไม่เห็นด้วย ทั้งสองส่วนควรดำเนินการควบคู่กันไป โดยกฎหมายบังคับใช้ภายในประเทศที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพทั้งในด้านมาตรการบังคับและมาตรการอุดหนุนส่งเสริม จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมภาคเอกชนในการปรับตัวให้มีความสามารถในการแข่งขันด้วย

(15) ท่านคิดว่าพันธกรณีการค้าเสรีใดที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ที่ไทยควรทำเป็นข้อเสนอข้อเรียกร้องในการเจรจาความตกลง TPP

คำตอบ ควรเสนอข้อเรียกร้องเรื่องการเปิดเสรีด้านการค้าและการบริการด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันควรพัฒนากฎหมายและมาตรฐานที่เข้มงวดภายในประเทศในด้านการลงทุนเพื่อบังคับใช้กับนักลงทุนต่างชาติ ภายใต้หลักการปฏิบัติเท่าเทียมกันของคนในชาติ

(16) ท่านคิดว่าประเทศไทยต้องปรับปรุงด้านใดบ้าง เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

คำตอบ - พัฒนาออกกฎหมายใหม่หรือปรับปรุงกฎหมายเดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

- ปรับปรุงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายให้สามารถปฏิบัติงานได้ และมีการแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงานให้ชัดเจน

- เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเปิดการค้าเสรีที่ถูกต้องให้กับเจ้าหน้าที่ทุกระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

- จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบการเจรจาเรื่องการเปิดเสรีด้านการลงทุน เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบโดยตรง

(17) ท่านมีความเห็นเพิ่มเติมหรือไม่

คำตอบ - ผู้กำหนดนโยบาย (รัฐบาล) ควรนำเอางานวิจัยที่ได้มีการศึกษาไว้มาใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายให้มากขึ้น

ภาคผนวก 7

สรุปการประชุมกลุ่มเฉพาะ

“สถานภาพ ประเด็นเจรจาความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิกที่อาจมีผลกระทบต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

วันที่ 29 เมษายน 2557 เวลา 13.30-16.30 น. ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

1. นำเสนอผลการศึกษา โดย รศ.ดร.จักรกฤษณ์ ควรพจน์

การเจรจา TPP ขณะนี้ มี 12 ประเทศที่เข้าร่วมการเจรจา โดยหัวข้อหลักของการเจรจามี 4 ด้านได้
เป็น 25 กลุ่มเรื่อง ซึ่งงานวิจัยในโครงการจะศึกษาเฉพาะหัวข้อที่อาจจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม ใน 3 กลุ่มเรื่อง ได้แก่ 1) ทรัพย์สินทางปัญญา 2) การค้าบริการและการลงทุน 3) การค้า
และสิ่งแวดล้อม

● การวิเคราะห์ผลกระทบ

➤ ทรัพย์สินทางปัญญา มีข้อวิเคราะห์ตามประเด็นดังนี้

- Scope of Patentability เป็นไปตาม TRIPS Art. 27.1 ที่ให้คุ้มครองการประดิษฐ์ในทุก
สาขาเทคโนโลยี ข้อบทนี้มุ่งห้ามการใช้กฎหมายและแนวปฏิบัติที่ป้องกันการขอรับสิทธิบัตร ทำให้
เกิด patent evergreening และการผูกขาดและเพิ่มต้นทุน นอกจากนี้ gene และ gene
sequences อาจได้รับการยกเว้นสิทธิบัตรโดยเหตุไม่ใช้การประดิษฐ์

- Exclusions from Patentability เป็นไปตาม TRIPS, Art. 27.2 ว่าด้วย “The public
order or morality exception” ประเทศสมาชิกอาจยกเว้นการประดิษฐ์ด้วยเหตุผลในด้าน
สาธารณะศีลธรรมอันดี ซึ่งมีประโยชน์น้อยมากในทางปฏิบัติ

- Patent Term Extensions ให้ขยายอายุสิทธิบัตรเกิน 20 ปี สำหรับผลิตภัณฑ์ยาใหม่
การขึ้นทะเบียนตำรับยาต้องยื่นข้อออกไป กำหนดให้ขยายอายุสิทธิบัตรออกไปไม่เกิน 5 ปี ทำให้
การผูกขาดผลิตภัณฑ์ยา ยาวนานขึ้น

- Data Exclusivity ห้ามใช้ข้อมูลการทดลองยา (clinical trial data) ของบริษัทต้นตำรับ
เพื่อขอขึ้นทะเบียนยาชื่อสามัญ ทำให้การขึ้นทะเบียนยาชื่อสามัญกระทำได้น้อยลง เกิดการผูกขาด
ผลิตภัณฑ์ยา

- Patent/Drug Registration Linkage ห้ามรับขึ้นทะเบียนตำรับยา สำหรับผลิตภัณฑ์ยา
ภายใต้สิทธิบัตรที่ถือครองโดยผู้อื่น อาจทำให้ผู้ทรงสิทธิสามารถบังคับสิทธิตามสิทธิบัตรโดยไม่ต้อง
ใช้สิทธิทางศาล

- Patentability of Biotech Inventions ครอบคลุมสำหรับพืช (Plants) สัตว์ (Animals)
เป็นการอุดช่องว่างของทริปส์ที่คุ้มครองเฉพาะจุลชีพ (microorganisms) พันธุ์พืช (plant
varieties) และพันธุ์สัตว์ (animal varieties) ทำให้อาจเกิดการผูกขาดพืชสัตว์ที่มีความสำคัญต่อ
การผลิตอาหารและยา กรรมวิธีการผลิตพืชหรือสัตว์ ยีนหรือลำดับยีน อาจถูกยกเว้นการคุ้มครอง

- Plant Variety Protection Leaked Text ล่าสุด ระบุว่าสมาชิกต้องเข้าร่วม UPOV
1991, Budapest Treaty, PCT, WCT, WPPT ผลกระทบคือต้องคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่เท่านั้น ต้อง
ยอมรับระบบฝากตัวอย่างระหว่างประเทศ และระบบยื่นคำขอรับสิทธิบัตรระหว่างประเทศ (PCT)

- PROTECTION OF TRADITIONAL KNOWLEDGE AND GENETIC RESOURCES ไม่มี
ข้อเสนอเรื่องนี้

- PROTECTION OF TRADE MARKS AND GEOGRAPHICAL INDICATIONS คຸ້ມครองเครื่องหมายการค้าสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา ให้สิทธิแก่เจ้าของเครื่องหมายการค้าในอันที่จะห้ามมิให้บุคคลอื่นใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกับเครื่องหมายการค้านั้น อาจก่ออุปสรรคในการใช้กฎหมายลักษณะเฉพาะเพื่อคຸ້ມครอง GI อย่างกว้างขวาง ปิดโอกาสที่จะขยายความคຸ້ມครอง GI ในระดับระหว่างประเทศตามที่ไทยผลักดันอยู่ในเวที WTO ก่อปัญหาต่อการส่งเสริม SMEs ของไทย นอกจากนี้ไทยต้องรับรอง well-known marks ว่ามีสิทธิเหนือกว่า GIs ของไทย

➤ **การค้ำบริการและการลงทุน** มีข้อวิเคราะห์ตามประเด็นดังนี้

- National Treatment ต้องให้สิทธิและปฏิบัติต่อนักลงทุนของประเทศภาคีเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อนักลงทุนของประเทศตนเอง ทำให้ไม่อาจใช้ข้อจำกัดเรื่องห้ามถือหุ้นเกินสัดส่วน ไม่อาจสงวนกิจการบางอย่างเพื่อคนชาติของตนเอง

- Most-Favoured-Nation Treatment ต้องให้สิทธิและปฏิบัติต่อนักลงทุนของประเทศภาคีทุกประเทศอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะมีผลอย่างสำคัญในการใช้มาตรการชี้ขาดข้อพิพาท โดยเฉพาะ ISDS ทำให้ต้องขยายสิทธิพิเศษที่ให้แก่บางประเทศจากความตกลงอื่นต้องถูกขยายไปสู่ประเทศสมาชิก TPP ทั้งหมด

- Definition of “investment” กำหนดคำนิยามของ “การลงทุน” อย่างกว้างขวางครอบคลุมทั้งการลงทุนโดยตรง และการลงทุนระยะสั้นในรูปแบบ ทำให้ประเทศภาคีต้องเปิดเสรีการลงทุนทุกสาขา คำนิยามครอบคลุมถึง IPRs อันเป็นการรับรองสิทธิในทรัพย์สินว่าเป็นสินทรัพย์การลงทุน ทำให้การใช้มาตรการ flexibilities ตามความตกลงทริปส์ เป็น indirect appropriation รัฐอาจถูกฟ้องตามกลไก ISDS

- Performance Requirements ห้ามมิให้ประเทศคู่สัญญาบังคับใช้กฎระเบียบเพื่อบังคับให้ดำเนินการ (performance requirements) อาจจำกัดโอกาสที่ใช้กฎเกณฑ์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เศรษฐกิจจากนักลงทุนต่างชาติ ห้ามกำหนดให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือให้ใช้วัตถุดิบในประเทศ

- Capital Controls ต้องให้โอนเงินที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน เป็นไปโดยเสรี ปราศจากอุปสรรค ทำให้ห้ามควบคุมการส่งออกผลกำไรจากการประกอบการ และห้ามจำกัดการส่งออกเงินตรา

- Corporate Social Responsibility รัฐภาคีมีสิทธิกำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจที่ประกอบกิจการในประเทศให้ยอมรับโดยสมัครใจ (voluntary) แทนที่จะกำหนดให้เป็นพันธกรณี (mandatory)

- Investment and Environment ประเทศภาคีอาจกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้การลงทุนสอดคล้องกับการปกป้องสิ่งแวดล้อม ให้ถือว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่ประเทศภาคีจะลดหย่อนมาตรการสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยเพื่อที่จะดึงดูดการลงทุน ทำให้ประเทศต้องปฏิบัติตามพันธกรณีในความตกลง MEAs ที่ตนเป็นภาคี และมีประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับ binding dispute settlement

- Indirect Expropriation & ISDS ห้ามทำการเวนคืน (Expropriation) หรือการยึดกิจการมาเป็นของรัฐ (Nationalization) ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรืออ้อม เว้นแต่จะเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งจะต้องกระทำโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ทำให้นักลงทุนเอกชนสามารถฟ้องร้อง

เรียกค่าเสียหายจากรัฐบาลได้ โดยกระบวนการอนุญาโตตุลาการ เพื่อชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐ

2. นำเสนอผลการศึกษา โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรจน์

➤ การค้าและสิ่งแวดล้อม มีข้อวิเคราะห์ตามประเด็นดังนี้

- *นิยามและขอบเขตของกฎหมายสิ่งแวดล้อม* พบว่ามีความครอบคลุมทั้งกฎหมายกฎระเบียบของประเทศสมาชิก แต่จำกัดเฉพาะกฎหมายของรัฐส่วนกลาง หรือรัฐบาลกลางเท่านั้น ไม่รวมกฎหมายในระดับต่ำกว่ารัฐบาลกลางซึ่งอาจมีข้อขัดแย้งกับด้านการค้าและการลงทุน นอกจากนี้ได้ระบุถึงการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs) เป็นการยืนยันถึงสิทธิและพันธกรณีของประเทศสมาชิกภายใต้ MEAs ซึ่งเป็นผลดีต่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยเนื้อหาของกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ระบุไว้มุ่งเน้นที่ปัญหามลพิษ การคุ้มครองพืชและสัตว์ แต่ไม่ครอบคลุมถึงกฎหมายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่างๆ ทำให้มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

- *ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs)*

ยืนยันสิทธิและพันธกรณีที่มิได้อยู่ของประเทศสมาชิกภายใต้ MEAs ฉบับต่างๆ ไม่ได้สร้างผลที่แตกต่างไปจากการเป็นภาคีสมาชิกของ MEAs ที่มีอยู่เดิม ขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน รวมทั้งกลไกระงับข้อพิพาทไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

- *ความหลากหลายทางชีวภาพกับการค้า*

ยืนยันหลักการและมาตรการต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งจะสร้างผลบวกต่อการคุ้มครองดูแลความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะประเทศสมาชิกในความตกลง TPPA ที่ไม่เป็นภาคีของ CBD

เรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม ระบุเฉพาะในกรณีการใช้ “ทรัพยากรพันธุกรรม” (genetic resources) ซึ่งข้อกำหนดในเนื้อหาของ TPPA ไม่ครอบคลุมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ “ผลิตภัณฑ์ต่อเนื่อง” (Derivatives) ของทรัพยากรพันธุกรรม

ยืนยันหลักการขอความยินยอมล่วงหน้าในการเข้าถึงความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ และรับรองสิทธิของประเทศสมาชิกในการปฏิบัติ

ไม่ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ในการดูแลคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพกับบทอื่นๆ ในความตกลง TPPA ที่สัมพันธ์กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้ความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในกรณีหากเกิดความขัดแย้งกับข้อกำหนดในบทอื่นๆ ภายใต้ความตกลง TPPA

- *การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ*

ให้ความยอมรับต่อความสำคัญของการดำเนินงานตามพันธกรณีที่มีอยู่ภายใต้อนุสัญญา UNFCCC และเครื่องมือทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้สร้างผลที่แตกต่างไปจากข้อกำหนดพันธกรณีภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่มีอยู่เดิม

- กลไกระงับข้อพิพาท

ใช้กลไกปรึกษาหารือในระดับเจ้าหน้าที่และระดับรัฐมนตรี และการจัดตั้งอนุญาโตตุลาการ ไม่มีการระบุถึงบทลงโทษหากมีการละเมิดข้อกำหนดต่างๆ ในบทสิ่งแวดล้อม หรือการไม่ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการตามข้อกำหนดของอนุญาโตตุลาการ ไม่ครอบคลุมถึงการละเมิดหรือการไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีของ MEAs ซึ่งอาจทำให้การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงมาตรการที่กำหนดไว้ แต่ไม่มีผลบังคับให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง

- ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาในบทสิ่งแวดล้อมกับเนื้อหาในบท หลายบทของความตกลง TPPA มีเนื้อหา กฎเกณฑ์ ทั้งในลักษณะเสริมและขัดแย้งกับการดูแลคุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่ในบทสิ่งแวดล้อม มีเนื้อหาน้อยมากที่ระบุถึงความสัมพันธ์กับบทอื่นๆ ในความตกลง TPPA และแนวทางการดำเนินการหากเกิดความขัดแย้งระหว่างบท ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมกับการส่งเสริมการค้า/การลงทุน หรือ มีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหาข้อพิพาทด้านการค้าและการลงทุน

- ภาพรวมของบทสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญต่อเรื่องสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าเรื่องการค้าและการลงทุน เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเพียงหลักการ แนวปฏิบัติ แต่ขาดกลไกที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดมาตรการลงโทษ และขาดกลไกระงับข้อพิพาทในระดับเท่าเทียมกับบทอื่นๆ สำหรับในด้านการค้า การกำหนดเนื้อหาบทสิ่งแวดล้อมในลักษณะไม่เข้มงวดตามตัวบทล่าสุด เป็นผลดีในแง่การไม่สร้างมาตรการกีดขวางทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTB) ขึ้นใหม่

3. นำเสนอผลการศึกษา โดย ดร. กัญญรัตน์ เวชชาชีวะ

- Investor-State Dispute Settlement (ISDS) Cases และการคาดการณ์ผลกระทบที่จะมีต่อประเทศไทย โดยการศึกษาเปรียบเทียบกรณีพิพาทภายใต้ NAFTA Chapter Eleven

- แนวทางการฟ้องร้องมี 2 แนวทาง คือ ฟ้องรัฐได้ตามกฎหมายท้องถิ่น หรือ การขอตั้งอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ โดยเมื่อเลือกแล้วต้องใช้กระบวนการที่เลือกไว้เท่านั้น และ การตัดสินถือเป็นสิ้นสุด พบว่า บริษัทจากประเทศพัฒนาแล้วนิยมใช้กลไก ISDS ทำกับประเทศกำลังพัฒนา ในขณะที่ความตกลงระหว่างประเทศพัฒนาแล้วด้วยกันไม่มีการใช้กลไก ISDS

- ลักษณะเด่นของคดีที่ศาลรับฟ้อง พบ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ฟ้องร้องในประเด็น National Treatment/Most-Favoured Nation / Performance Requirements/Fair and Equitable Treatment เป็นส่วนใหญ่

2. ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2000s เป็นต้นมา รัฐบาลมักจะถูกให้ออกค่าใช้จ่ายด้านกฎหมายเอง

3. รายละเอียดของแต่ละข้อพิพาทแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งในแง่การปฏิบัติของฝ่ายรัฐและการปฏิบัติของฝ่ายเอกชน

4. ผู้เสียหายจำเป็นต้องมารวมออกค่าใช้จ่ายการดำเนินคดีของฝ่ายรัฐ ทั้งๆ ที่เอกชนมีมูลไม่เพียงพอที่จะชนะคดี แต่รัฐก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปแล้ว

5. การตัดสินของอนุญาโตตุลาการใช้ customary international law และความตกลงที่ สองฝ่ายมีผลผูกพันเป็นหลัก

- ความแตกต่างในภาพรวมระหว่าง NAFTA Chapter 11 กับต้นแบบความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนของไทย พบดังนี้

1.ปรัชญาพื้นฐาน ของไทย “นโยบายด้านการลงทุนเป็นนโยบายที่ภาครัฐต้องการควบคุม และใช้ให้เป็นประโยชน์” “ส่งเสริมการลงทุนบนเงื่อนไขต่างๆ” ในขณะที่ของประเทศตะวันตก “การลงทุนเป็นสิทธิเสรีตามกลไกตลาด รัฐมีหน้าที่คุ้มครองให้ผู้เล่นตามกลไกตลาดได้รับ “ความยุติธรรม” ในการดำเนินกิจการ “ตามมาตรฐานจริยธรรมสากล”

2.ลักษณะการเขียนข้อบทต่างๆ ในองค์รวมของความตกลงทั้งสองมีทิศทางและรายละเอียดที่แตกต่างกันเกือบสิ้นเชิง เทียบเคียงเป็นส่วนๆ ได้ยาก

3. NAFTA Ch.11 มีข้อบทละเอียดถี่ถ้วน ซับซ้อน ในลักษณะคล้ายกฎหมาย คือให้คำจำกัดความเรื่องสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของแต่ละบุคคลไว้อย่างละเอียด เพื่อให้สามารถมาตัดสินกันได้เมื่อเกิดกรณีพิพาทกันขึ้น

4.ประเด็น Pre-/Post-establishment protection ไทยใช้มาตรการส่งเสริมการลงทุนในการดึงดูดการลงทุนสู่ภาคส่วนที่รัฐบาลวางยุทธศาสตร์ ดังนั้นจึงจำกัดการคุ้มครองเพียง post-establishment ความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนสมัยใหม่ไม่ใช้ความตกลงเป็นเงื่อนไขสำหรับนโยบายส่งเสริมการลงทุน ดังนั้นจึงมีลักษณะเปิดกว้าง และไม่จำกัดการเข้ามาจัดตั้งกิจการ (ไม่มี pre-establishment conditions)

5.ประเด็น Investor-State Dispute Settlement ไทยบังคับให้ investor ของรัฐภาคีใดต้องขึ้นศาลของชาติตัวเอง ไม่ให้ใช้ tribunal ขณะที่ NAFTA เปิดกว้างให้บริษัทข้ามชาติ / คนชาติที่ร่วมทุน (ไม่จำกัดที่จดทะเบียน) ยื่นฟ้องในประเทศที่ตนเป็นคนชาติอยู่ หรือใช้อินญาโตตุลาการระหว่างประเทศ

6.ประเด็นกลไกการฟ้องร้องภายใต้ ISDS กระบวนการในภาพรวม ดูเผินๆ เหมือนไม่แตกต่างกัน แต่ด้วยหลักแนวคิดพื้นฐานเรื่องการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ลงทุนที่แตกต่างกัน จึงมีความแตกต่างกันในรายละเอียด

7.ประเด็น Minimum Standard of Treatment และ Performance Requirements ของไทยให้ใช้กฎหมายไทยหรือกฎหมายของประเทศภาคี มีการกล่าวถึงเรื่อง “Treatment of Investment” อย่างกว้างๆ ขณะที่ NAFTA ให้ใช้ customary international law

- ข้อสังเกตจากทิมวิจัยถึงประเด็นที่ผู้วางนโยบายและผู้เจรจาฝ่ายไทยต้องให้ความสำคัญดังต่อไปนี้

1. การมีกลไก ISDS เป็นการให้ความคุ้มครองคนต่างชาติมากกว่าคนชาติของตัวเอง?

2. การมีกลไก ISDS ถือว่าสูญเสีย sovereignty? (เพราะรัฐต้องไปขึ้นศาลกับประชาชนต่างชาติ “accountable directly to foreign subjects”)

3. ควรจำกัดความคุ้มครองให้อยู่ในเฉพาะกระบวนการยุติธรรมภายในประเทศหรือไม่? หรือควรกำหนดขั้นตอนการขอรับการตัดสินภายใน/ภายนอกประเทศอย่างไร?

4. การมีกลไก ISDS ทำให้รัฐสูญเสียความสามารถในการออกกฎหมายในอนาคตเพื่อคุ้มครองรักษาสภาพแวดล้อม “regulatory chilling” หรือไม่?

5. หากไทยไม่รับระดับความคุ้มครองผู้ลงทุนต่างชาติเท่า NAFTA (หรือ TPP) แล้วจะสูญเสียผู้ลงทุนต่างชาติหรือไม่? ก็ต้องถามต่อไปว่า (1) สิ่งที่ได้มาจากผู้ลงทุนต่างชาติคุ้มค่ากับความคล่องตัวทางนโยบายที่ (อาจจะ) เสียไปในอนาคตหรือไม่? (2) กลุ่มผู้ได้ประโยชน์ / ผู้เสียประโยชน์ของฝ่ายไทยคือใคร? เป็นคนส่วนใหญ่หรือไม่?

6. การให้ความคุ้มครองผู้ลงทุนตามมาตรฐาน NAFTA เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญหรือไม่ในการตัดสินใจเข้ามาลงทุนในไทยโดยนักลงทุนต่างชาติ? หรือมีปัจจัยอื่นๆ ที่สำคัญกว่า?

4. ประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม

- ภาพรวม

- การเจรจาข้อตกลง TPP อาจไม่เสร็จสิ้นภายในปี 2557 เนื่องจากประเทศคู่เจรจายังไม่เห็นด้วยในหลายประเด็น โดยหากสหรัฐฯ ต้องการให้การเจรจาสำเร็จจำเป็นต้องยอมรับข้อบทเจรจาที่ยืดหยุ่นมากขึ้น

- หากไทยจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกใน TPP จะต้องพิจารณาข้อตกลงหลังจากเจรจาเสร็จสิ้น โดยนำประเด็นต่างๆที่มีการเจรจากันอยู่ภายใต้ความตกลง TPP มาวิเคราะห์ผลกระทบ ข้อดี ข้อเสียที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศ โดยต้องแยกวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความตกลง TPP เป็นรายภาคส่วน เช่น หน่วยงานที่ทำหน้าที่เจรจา หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ ชุมชน ภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการ เป็นต้น ในประเด็นการสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองผลประโยชน์ของนักลงทุนและการรักษาพื้นที่ในเชิงนโยบายของรัฐ ประเด็นด้านนโยบายภาครัฐ การออกนโยบายกฎระเบียบ ข้อบังคับของไทย ตลอดจนพิจารณากรณีหากไทยเข้าร่วมความตกลง TPP จะไปมีผลที่เข้มงวด หรือน้อยกว่าความตกลงเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ไทยเคยทำไว้แล้ว รวมถึงข้อเสนอมาตรการเยียวยาต่อผู้ได้รับผลกระทบจากความตกลง TPP ในแต่ละภาคส่วน ทั้งชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ผลิต

- ทรัพย์สินทางปัญญา

- คาดว่าประเทศคู่เจรจาใน TPP จะไม่ยอมรับเรื่อง data exclusivity ในกรณีของผลิตภัณฑ์ยา

- การค้าการลงทุน

- วิเคราะห์ท่าทีของประเทศที่เข้าร่วมในการเจรจา TPP ที่อาจเป็นผลประโยชน์แอบแฝง เช่น กรณีญี่ปุ่น สนับสนุนและผลักดันหลักการของ FAO ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารมาเป็นหลักการปกป้องคุ้มครอง การลงทุนในประเทศโลกที่สาม ในขณะที่ญี่ปุ่นมีนโยบายปกป้องคุ้มครองสินค้าเกษตรในประเทศตน

- วิเคราะห์สิทธิประโยชน์ของนักลงทุนต่างชาติในนโยบายส่งเสริมการลงทุนของ BOI กับประเด็น performance requirement และข้อกำหนดเรื่อง investment protection provision

- วิเคราะห์ความเชื่อมโยงในเรื่องการค้าการลงทุนกับประเด็นผลกระทบด้านการคุ้มครองแรงงาน

- วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในประเด็นเรื่องพันธกรณีการคุ้มครองการลงทุน (investment permission protection) ดังนี้

- 1) มาตรการ national treatment (NT) ในเรื่องข้อตกลงแบบ negative list และประเด็นที่นอกเหนือไปจากเรื่องมาตรฐานที่ยอมรับได้ในข้อที่มีการระบุไว้ว่าเมื่อมีผลผูกพัน จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงข้อผูกพันที่ต่ำไปกว่าเดิมได้

- 2) FAIR AND EQUITABLE TREATMENT (หลักการปฏิบัติที่เป็นธรรมและเท่าเทียม) วิเคราะห์ระดับมาตรฐานในความตกลง TPP

- 3) Indirect Expropriation (การเวนคืนทางอ้อม) ในข้อตกลง TPP

- 4) Performance Requirements คาดว่าความตกลง TPP จะใช้ในระดับสูงสุด คือ TRIMs plus ซึ่งรวมไปถึงเรื่องการถ่ายโอนเทคโนโลยี

- 5) รายละเอียดของมาตรการส่งเสริมที่ระบุในความตกลง TPP เช่นเรื่อง CSR ที่สหรัฐฯ ต้องการให้เชื่อมโยงกับกลไก ISDS

6) ศึกษาวิเคราะห์กลไกข้อยกเว้นต่างๆที่เรียกว่า right to Regulate

7) ในความตกลง TPP มีข้อยกเว้น เรื่อง CL หรือไม่

- **การค้าและสิ่งแวดล้อม**

- วิเคราะห์แนวโน้มความเชื่อมโยงกับเรื่อง Climate change โดยอาจพิจารณาจาก protocol ฉบับใหม่ที่ประเทศสมาชิก UNFCCC จะต้องเจรจาให้สำเร็จในปี ค.ศ. 2015 ทั้งในแง่เนื้อหา และบทบาทของประเทศที่อยู่ในการเจรจา TPP

- วิเคราะห์เงื่อนไขในประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในความตกลง TPP ที่อาจไม่สัมพันธ์กับข้อเท็จจริงของปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศ ทำให้ไม่เกิดผลคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในทางปฏิบัติ

- ศึกษาความตกลง TPP ในประเด็นเรื่องสินค้าของเสียอันตรายที่สามารถค้าขายกันได้

- วิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอต่อการปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ การปรับปรุงนโยบายหรือกฎระเบียบที่อาจจะมีผลกระทบกับประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเชื่อมโยงเรื่องสิ่งแวดล้อมกับประเด็นอื่น เช่น แรงงาน

- ศึกษาความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐไทยโดยเฉพาะบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่จะรับมือกับคดีความที่อาจเกิดขึ้น ทั้งคดีที่เกิดกับคนไทย คนต่างชาติ และชุมชน รวมทั้งความพร้อมของข้อมูลที่จะนำมาสนับสนุนในการพิจารณาคดีต่างๆ

- **กลไกข้อพิพาท Investor-State Dispute Settlement (ISDS)**

- วิเคราะห์สิทธิประโยชน์ ข้อดี ข้อเสีย ที่จะเกิดขึ้นระหว่างไทยกับนักลงทุนต่างชาติภายใต้กลไก ISDS กับประเด็นสิ่งแวดล้อม รวมถึงศึกษากรอบ (Scope) ของ ISDS ในประเด็นความเชื่อมโยงระหว่างพันธกรณี ระเบียบขั้นตอนการฟ้องร้อง กลไกการระงับข้อพิพาทแบบอนุญาโตตุลาการ(arbitration) กลไกการระงับข้อพิพาทแบบทางเลือก (alternative dispute resolution) กลไก conduct ของ arbitration ในความตกลง TPP ทั้งในเรื่องกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคณะอุทธรณ์ (appellate body) เช่น การเลือก arbitrator คุณสมบัติ กระบวนการพิจารณา คัดเลือก forum รวมไปถึงกรณีของการอุทธรณ์ โดยเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกับความตกลงอื่นที่ไทยตกลงไปแล้ว เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการพิจารณาทำของไทย

- พิจารณาวิเคราะห์ข้อเสนอ และตัวอย่างของมาตรการต่างๆ อาทิ ข้อเสนอภายใต้กลไก ISDS ของ อียูในการเจรจา FTA อียู-สหรัฐ (TTIP) ในเรื่องให้มีข้อยกเว้นไม่สามารถฟ้องร้องได้กรณีนโยบายรัฐที่ออกมาเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะในเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และเข้าข่ายล่งล้ำอธิปไตยของรัฐเพื่อนำมาเป็นตัวอย่างในการเปรียบเทียบ (ติดต่อขอเอกสาร text การเจรจาได้ที่คุณบัณฑิต วงศ์ศิลป์โชติ) ตลอดจนเพิ่มเติมการวิเคราะห์ตัวอย่างของมาตรการต่างๆ ที่อาจถูกฟ้องคดีภายใต้กลไก ISDS โดยเฉพาะประเด็น national treatment หรือ performance requirement เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับภาครัฐและภาคเอกชนว่ามีโอกาสที่จะถูกฟ้องในประเด็นใดบ้าง โดยอาจยกตัวอย่างกรณีเทียบเคียงกับของไทย เช่น ความขัดแย้งเรื่องกำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

- 1.นางสาวนาฏศุภางค์ โปษยานนท์ นักการทูตชำนาญการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 2.นางสาวปิลัญญา นิยมไทย นักการทูตชำนาญการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 3.นายภาณุภัทร ชวนะนิกุล นักการทูตชำนาญการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 4.คุณเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง ผู้อำนวยการมูลนิธิบูรณะนิเวศ
- 5.คุณบัณฑิต วงศ์สีลโชติ ประธานคณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าไทย
- 6.คุณสุกัญญา ใจขึ้น คณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าไทย
- 7.คุณสุนีย์ วรุตมากร คณะเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สภาหอการค้าไทย
- 8.นส.ดวงกมล รัชชะกิตติ เจ้าหน้าที่ฝ่าย AEC และกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ สภาหอการค้าไทย
- 9.นส.เบญญาภา ยุติธรรมดำรง เจ้าหน้าที่ฝ่าย AEC และกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ สภาหอการค้าไทย
- 10.นายไพรัตน์ ตั้งเศรณี รองเลขาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- 11.นายปวิช เกศวงศ์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ
- 12.นางสาวดวงรัตน์ มุกต์มณี นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 13.นางสาวรัตนภรณ์ สิงห์ศักดิ์ดา นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
- 14.นางสาวอนุชัญญ์ ศุภนิทัศน์นาร นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 15.นางสาววัลลัธิดา รามสูต นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมการค้าต่างประเทศ
- 16.น.ส.กานต์ธิดา เชียงทอง นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ กรมควบคุมมลพิษ

คณะผู้วิจัย

- 17.รศ.ดร.จักรกฤษณ์ ควรพจน์ อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลอลองกอง ประเทศออสเตรเลีย
- 18.ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 19.ดร.กัญญรัตน์ เวชชาชีวะ นักการทูตชำนาญการ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 20.คุณสุกุลวลัย มะนะโส สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ภาคผนวก 8

สรุปการประชุมกลุ่มเฉพาะ

“ข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การเจรจาความตกลงทีพีพีที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย”

วันพุธที่ 19 พฤศจิกายน 2557 เวลา 8.30-13.00 น. ห้องรัตนโกสินทร์ ชั้น 1 โรงแรมสุโกศล

1. นำเสนอผลการศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การเจรจาความตกลงทีพีพีที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย

โครงการการศึกษาผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยจากการความตกลงหุ้นส่วนภาคพื้นแปซิฟิก(Trans-Pacific Partnership Agreement; TPP) มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อวิเคราะห์สถานภาพ ประเด็นเจรจา และผลกระทบของความตกลงทีพีพีในประเด็นทรัพยากร ปัญหา การลงทุน และการค้าและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยเพื่อประโยชน์ในการกำหนดยุทธศาสตร์การเจรจา และเพื่อประโยชน์ในการกำหนดมาตรการและกลไกเฝ้าระวังที่เหมาะสม หากไทยต้องปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงทีพีพี

การเจรจาความตกลงทีพีพี มีขอบเขตเนื้อหากว้างขวางครอบคลุมประเด็นการค้าเกือบทุกประเด็น งานวิจัยนี้ได้เลือกศึกษาประเด็นการเจรจา 3 ประเด็นใหญ่ๆ ที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย หากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงดังกล่าว อันได้แก่ ประเด็นการคุ้มครองทรัพยากร ปัญหา ประเด็นการลงทุน และประเด็นการค้าและสิ่งแวดล้อม การศึกษาผลกระทบมุ่งเน้นในการตอบปัญหาว่า พันธกรณีระหว่างประเทศจะทำให้ประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับในด้านใด และการแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

งานวิจัยพบว่า การทำความตกลงระหว่างประเทศแบบทวิภาคี และแบบภูมิภาคนิยมที่มีการจัดทำกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน รวมทั้งความตกลงทีพีพีที่กำลังเจรจากันอยู่นี้มีความชอบธรรมสอดคล้องกับกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกับระบบการค้าพหุภาคีขององค์การการค้าโลก ข้อ 24 ของความตกลงกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรี โดยไม่ถือเป็นการละเมิดต่อพันธกรณีขององค์การการค้าโลกหากการทำความตกลงนั้นไม่ไปเพิ่มอุปสรรคทางการค้าสำหรับประเทศอื่น ข้อยกเว้นในข้อ 24 ของแกตตีใช้บังคับกับการค้าสินค้าเท่านั้น โดยไม่ใช้กับการค้าบริการและการคุ้มครองทรัพยากร ปัญหาด้วย หลัก MFN จะใช้กับประเด็นอื่นที่ไม่ใช่การค้าสินค้า เช่น การค้าบริการ การลงทุน และทรัพยากร ปัญหา

การคุ้มครองสิทธิในทรัพยากรปัญหาเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญที่สุดหัวข้อหนึ่งของการเจรจาความตกลงทีพีพี เนื่องจากทรัพยากรปัญหามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศผู้นำการเจรจาอย่างสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ข้อเสนอเรื่องทรัพยากรปัญหาในความตกลงทีพีพีส่วนใหญ่ เป็นการเสนอให้คุ้มครองทรัพยากรปัญหาตามหลักการที่เรียกว่า “ทริปส์พลัส” (TRIPS-plus) ที่คุ้มครองทรัพยากรปัญหาเกินเลยไปจากความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก โดยหลักการสำคัญที่เสนอกันในความตกลงทีพีพีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แก่ ปรับปรุงระบบสิทธิบัตร ได้แก่ ให้คุ้มครองกรรมวิธีการใช้ สูตร และตำรับยา กรรมวิธีการแพทย์ ข้อมูลผลการทดสอบเกี่ยวกับยาและผลิตภัณฑ์เคมี ปรับปรุงระบบการออกสิทธิบัตร การคุ้มครองพืช สัตว์ และยีน ปฏิเสธไม่ให้ความคุ้มครองแก่ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยเครื่องหมายการค้า

ความตกลงที่พีพีได้กำหนดประเด็นการลงทุน (investment) ไว้เป็นหัวข้อหนึ่งของการเจรจา โดยกำหนดค่านิยมของการลงทุนอย่างกว้าง ครอบคลุมสิทธิในทรัพย์สินประเภทต่างๆ ทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง เช่น สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา สิทธิการเช่า และสิทธิจำนอง เป็นต้น เพื่อคุ้มครองการลงทุนเกือบทุกประเภท ทั้งที่เป็นการลงทุนระยะยาว การลงทุนโดยตรง และการลงทุนระยะสั้น หรือแม้แต่เรื่องที่มีได้เป็นการลงทุน เช่น การคุ้มครองสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และความลับทางการค้า การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ และการจำนองทรัพย์สิน นอกจากนี้ ความตกลงที่พีพีกำหนดให้เปิดเสรีการลงทุนในทุกสาขา รวมทั้งสาขาที่กฎหมายสงวนไว้สำหรับคนชาติของประเทศนั้นด้วย เช่น การสื่อสาร ธุรกิจที่เป็นที่ไว้วางใจ การรับฝากเงินและธนาคาร การใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ธุรกิจการค้าด้านการเกษตร และการประกอบวิชาชีพต่างๆ ความตกลงที่พีพีคุ้มครองการลงทุนอย่างกว้างขวาง ให้สิทธินักลงทุนที่จะฟ้องร้องรัฐ ภายใต้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับรัฐ ซึ่งเป็นมาตรการที่ให้ความคุ้มครองผู้ลงทุนจากต่างประเทศ โดยการสร้างกลไกระงับข้อพิพาท ที่ให้อำนาจผู้ลงทุนเอกชนฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากรัฐผู้รับการลงทุน โดยผ่านกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ซึ่งนับเป็นนวัตกรรมของความตกลงส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน ที่แต่เดิมให้ใช้กลไกระงับข้อพิพาทที่มีการฟ้องร้องกันระหว่างรัฐต่อรัฐเท่านั้น

ในประเด็นการค้าและสิ่งแวดล้อม ร่างความตกลงที่พีพีได้รับรองสิทธิและพันธกรณีที่ประเทศสมาชิกมีอยู่ภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยมุ่งเน้นเรื่องการสร้างความร่วมมือ มีการระบุถึงความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะเจาะจงรวม 5 ฉบับ ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็นประเทศผู้นำการเจรจาจัดทำความตกลงที่พีพี จะประกาศว่า จะทำความตกลงที่พีพีให้เป็นมาตรฐานของการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ 21 แต่บทสิ่งแวดล้อมของความตกลงที่พีพีที่หลุดปรากฏเผยแพร่ต่อสาธารณะ กลับมีเนื้อหาสาระที่ขาดหลักการสำคัญสำหรับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เนื้อหาส่วนใหญ่ในบทว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นเพียงหลักการ และแนวปฏิบัติกว้างๆ ที่ขาดกลไกที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง ขาดมาตรการลงโทษในกรณีที่ประเทศคู่เจรจาไม่ปฏิบัติตามความตกลง และขาดกลไกระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐ เป็นต้น

-ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของ TPP

ภาคการผลิตบางภาคจะอยู่ในภาวะหดตัว โดยเฉพาะภาคการผลิตยางและผลิตภัณฑ์จากยาง ภาคการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และภาคการผลิตนมและผลิตภัณฑ์จากนม ภาคบริการจะมีแนวโน้มการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริการรับเหมาก่อสร้าง มูลค่าการส่งออกจะปรับตัวลงเล็กน้อย โดยภาคการผลิตที่จะส่งออกลดลงได้แก่ สินค้าที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ นมและผลิตภัณฑ์นม และสินค้าในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเหล็กและผลิตภัณฑ์เหล็ก ทั้งนี้อุตสาหกรรมสิ่งทอมีแนวโน้มจะมีมูลค่าสูงขึ้นอย่างมาก ประเทศไทยจะนำเข้าเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่เป็นสินค้าและบริการ โดยเฉพาะเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากเนื้อสัตว์ และบริการการศึกษา

-ผลกระทบของ TPP ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อภาคการเกษตรของไทย เช่น ผลกระทบต่อการการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร เกิดการผูกขาดและจำกัดการแข่งขัน สร้างระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว ส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผลกระทบต่อการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างเหมาะสม การคุ้มครองข้อมูลผลการทดสอบทางยาและเคมีภัณฑ์ การเกษตร การเปิดตลาดสินค้าตัดแปลงพันธุกรรม ผลกระทบที่เกิดจากการลงทุน เช่น การใช้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนกับรัฐ (investor-to-state dispute settlement) ผลกระทบของการค้ากับสิ่งแวดล้อม

-ข้อเสนอแนะ

หากไทยเข้าร่วมเจรจา ควรเจรจาขอให้มีการให้การปฏิบัติที่เป็นพิเศษและแตกต่าง (Special and Differential Treatment) ในฐานะที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ไทยควรจะร่วมกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น แก้ไขข้อ 24 ของเกดต์ ควรพิจารณาอย่างรอบคอบว่าควรยอมรับพันธกรณีในบทการลงทุนตามที่มีการเจรจากันอยู่ในความตกลงที่พีพีหรือไม

ข้อสังเกตเรื่องการลงทุน ไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะยอมรับกฎเกณฑ์เรื่องการเข้าถึงตลาด (market access) คำนิยาม “การลงทุน” ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะการลงทุนโดยตรงเท่านั้น ประเทศไทยสมควรปฏิบัติที่จะใช้กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างนักลงทุนเอกชนกับรัฐ ประเทศไทยจึงควรยอมรับพันธกรณีเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะเพียงที่มีอยู่ในปัจจุบันภายใต้ความตกลงทริปส์เท่านั้น และควรประเมินผลกระทบของความตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ที่ประสงค์จะเข้าร่วม อย่างรอบคอบในทุกๆ ด้าน ขั้นตอนและรายละเอียดการเจรจาต่างๆ ควรจะต้องกระทำอย่างโปร่งใส เปิดเผยต่อสาธารณชน รัฐบาลไทยควรปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและกลไกการเจรจา ให้สามารถเชื่อมโยงประสานการเจรจาในทุกเวทีที่เกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็น การเจรจาในระดับพหุภาคี ทวิภาคี และภูมิภาคนิยม

ประเทศไทยควรมุ่งมั่นดำเนินการตามพันธกรณีที่ไทยมีอยู่ตามความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม การดำเนินการค้าเสรีต้องไม่ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอ่อนแอลง ปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยเป็นภาคี โดยยึดมั่นในหลักการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ไม่ผ่อนปรนการบังคับใช้เพื่อผลประโยชน์ด้านการค้าและการลงทุน ควรปรับปรุงการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการดำเนินงานตามอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีนโยบายกระจายผลประโยชน์จากการเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศ ไปยังกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ควรมีนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยผลิตสินค้าเกษตรที่มีความถนัด รวมทั้งการปรับปรุงพันธุ์พืช อนุรักษ์การใช้เคมีภัณฑ์ทางการเกษตร

2. ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุม

ที่ประชุมมีข้อเสนอแนะต่อผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การเจรจาความตกลงที่พีพีที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย โดยมีข้อเสนอให้พิจารณาเพิ่มเติมข้อมูล ดังนี้

- **เรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อม**

ศึกษาเพิ่มเติมว่าประเทศคู่เจรจามีการเจรจาในเรื่องการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่าความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆ อย่างไร รวมถึงแนวโน้มการพิจารณาความขัดแย้งระหว่างพันธกรณีระหว่างประเทศด้านการค้ากับสิ่งแวดล้อมของคณะทำงานร่วมระหว่าง WTO กับ MEAs

- **การลงทุน**

ควรศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างการคุ้มครองนักลงทุนในบทลงทุนของความตกลงที่พีพีกับประเด็น ISDS เนื่องจากอาจมีผลกระทบต่อไทย

- **การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบ**

ควรวิเคราะห์ผลกระทบของความตกลงที่พีพีต่อไทยทั้งในเชิงบวกและเชิงลบว่าใครได้หรือเสียประโยชน์อย่างใดรวมถึงต้นทุนที่อาจจะกระทบต่อผู้ประกอบการกรณีการยกระดับมาตรฐานปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควรวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของการเจรจากับประเด็นเรื่อง

inclusive growth ด้วยว่าสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานด้านนโยบาย และควรมี criteria ในการศึกษาผลกระทบด้วย

- **การปรับปรุงจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย**

ควรจัดหมวดหมู่ทั้งในด้านเนื้อหาหลักการแนวคิด และวิธีการ เพื่อให้มีความชัดเจนเข้าใจง่าย และเป็นประโยชน์ต่อท่าทีการเจรจาโดยแยกข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วน คือ 1) ข้อเสนอแนะต่อการเจรจา เช่น กรณีที่เข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมความตกลงที่พีพี ภาครัฐและภาคเอกชนไทยควรดำเนินการอย่างไรบ้าง ข้อเรียกร้องต่างๆ กรณีเข้าร่วมเจรจา 2) ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานในประเทศ

ควรยกตัวอย่างข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพที่เป็นรูปธรรม เช่น ข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับใด หน่วยงานใดควรรับผิดชอบดำเนินการในเรื่องใดบ้าง

พิจารณาเพิ่มเติมข้อเสนอแนะมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของภาครัฐที่เชื่อมโยงกับภาคเอกชนทั้งแบบ บังคับและสมัครใจ และข้อเสนอแนะในประเด็นเรื่องการใช้ประโยชน์จากความตกลงที่พีพีภายหลังที่มีการเจรจาเสร็จสิ้นแล้ว

- **เรื่องอื่นๆ**

สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD) อยู่ระหว่างการจัดจ้างให้คณะ เศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์ ทำการศึกษาโครงการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างความตกลงที่พีพี กับ FTA ไทย-อียู ในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยในด้านการค้าและการลงทุน

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. น.ส.วัลลัธิดา รามสูต	นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมการค้าต่างประเทศ
2. น.ส.เจนวรี วรพิพัฒน์	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
3. น.ส.ชมเพลิน พรหมศิริ	นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
4. น.ส.สุริรัตน์ บุญมาภิ	นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
5. น.ส.ศศิกานต์ เศรษฐรัตน์	นักวิชาการศุลกากรชำนาญการ กรมศุลกากร
6. นายกิจจา ยกยั้ง	นักวิชาการศุลกากรชำนาญการ กรมศุลกากร
7. น.ส.ประทุม เล็กมณี	นักวิชาการศุลกากรชำนาญการ กรมศุลกากร
8. น.ส.สุนิษา สีหะวงษ์	นักวิชาการศุลกากรปฏิบัติการ กรมศุลกากร
9. น.ส.กัลยาณี พรหมสุภา	ผอ.กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร
10. อาจารย์ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล	คณะนิติศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
11. ผศ.ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล	คณะนิติศาสตร์ ม.หอการค้าไทย
12. นายหฤษฎ์ รอดประเสริฐ	เศรษฐกิจอาวุโส ธนาคารแห่งประเทศไทย
13. น.ส.ปภาวดี ธโนดม	นักวิจัย สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา
14. น.ส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ	นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
15. ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี	นักวิจัย สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
16. นายธงชัย บุญยโชติมา	กรรมการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย

17. น.ส.สุกัญญา ใจชื่น	คณะกรรมการความยั่งยืนทางธุรกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
18. น.ส.นฤมล โอริส	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักความร่วมมือด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ
19. น.ส.พัชรวัลย์ มงคลศิริ	ผู้ช่วยนักวิชาการปฏิรูปกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูป กฎหมาย
20. น.ส.พิมพ์พสุ จวบความสุข	ผู้ช่วยนักวิชาการปฏิรูปกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูป กฎหมาย
21. น.ส.อุมพร ไควงษ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
22. น.ส.หทัยชนก ศิริวัฒนกุล	นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการพิเศษ สำนักความร่วมมือเพื่อการ พัฒนาระหว่างประเทศ
23. นายอาทิตย์ ประสาทกุล	นักการทูตชำนาญการ สำนักความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระหว่างประเทศ
24. น.ส.ดวงรัตน์ มุกตม์ณี	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
25. น.ส.ณัฏฐวารี น้อยบุญญะ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงานเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม
26. น.ส.อัมพรพรรณ วงษ์ท่าเรือ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงาน เศรษฐกิจอุตสาหกรรม
27. น.ส.จุฑารัตน์ พรหมทัต	เศรษฐกิจปฏิบัติการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
28. รศ.ดร.จักรกฤษณ์ ควรพจน์	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ประเทศออสเตรเลีย
29. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผอ.สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
30. น.ส.อุษา บุญญเลิศสินรินทร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
31. น.ส.สกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม